

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jarmila Ivasková

Časopis Paleček 1872–1887

Magazine Paleček 1872–1887

Poděkování

Mé poděkování patří PaedDr. Lubošovi Merhautovi, CSc. za mnoho cenných rad, odborný dohled a především za jeho ochotu a vstřícnost.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 18. 7. 2019

Jarmila Ivasková

Abstrakt

Cílem práce je popsat vznik, podobu a vývoj humoristického časopisu Paleček vydávaného v letech 1872–1887. Na základě materiálového průzkumu a s ohledem na předchozí tradici humoristické tvorby a na proměny dobového kontextu se práce soustředí především na literárněhistorický popis a charakteristiku obsahové i formální stránky časopisu, zvláště prostřednictvím žánrového, tematického a stylového průzkumu; pozornost přitom bude věnována i přílohám týdeníku, dále reflexi jeho dobových ohlasů a polemik i místu Palečka mezi humoristickými periodiky daného období.

Klíčová slova

časopis Paleček, humor, Rudolf Pokorný, žánr, téma, polemiky

Abstract

The aim of this bachelor thesis is to describe the foundation, nature, and the development of the 1872–1887 Paleček humoristic journal. Based on material examination and considering previous humorous literary tradition and the changes in the historical background, the thesis presents a literary-history description of the journal and examines its content as well as formal aspects, using the methods of genre, content, and style analysis. Focus is also placed on the supplements of Paleček, its contemporary response and polemics reflection, and the position of the weekly among other periodicals of similar orientation.

Keywords

magazine Paleček, humor, Rudolf Pokorný, genre, content, polemics

Obsah

1. Úvod.....	6
2. První humoristický časopis <i>Paleček</i> (1841–1847).....	7
3. Časopis <i>Paleček</i> (1872–1887).....	9
3. 1 Vznik časopisu.....	9
3. 2 Základní vývojová linie.....	10
3. 3 Příspěvatelé.....	14
3. 4 Podtituly.....	15
3. 5 Výtvarná složka.....	16
3. 6 Styl humoru.....	17
3. 7 Struktura časopisu.....	19
3. 8 Role <i>Palečka</i> v literárních sporech.....	21
3. 9 Žánry a tematické okruhy.....	27
4. Závěr.....	37
5. Seznam použité literatury literatury.....	39
5. 1 Prameny.....	39
5. 1. 1 Citované příspěvky.....	40
5. 2 Sekundární literatura.....	41

1. Úvod

Před rokem 1830 byla humoristická próza v časopisech otiskována velmi zřídka. Dle Kusákové (2005: 375) se nejčastěji objevovala v beletristických přílohách jako zpestření či dodatek daného vydání. Tuto situaci trefně glosoval Karel Sabina (1869: 319) článkem ve *Světozoru*: „Humoristický článek v některém z našich týdeníků byl vzácnou pochoutkou.“ Změna nastala počátkem čtyřicátých let, kdy vznikl první český humoristický časopis *Paleček*, jehož stejnojmenného následovatele jsme si vybrali jako téma naší práce.

Téma práce bylo vybráno zejména kvůli minimální pozornosti, která byla časopisu *Paleček* (1872–1887) v dosavadním literárním bádání prozatím věnována. Mimo několika dobových ohlasů, následných svědectví a pamětech jednotlivých vedoucích redaktorů a hesla v *Lexikonu české literatury*¹ neexistuje žádná novodobá stať, která by podrobněji mapovala jeho existenci a následný vývoj. V přehledových dějinách české literatury je *Paleček* zmiňován bez širšího výkladu, pouze jako pokračovatel svého předchůdce vydávaného ve čtyřicátých letech.

Cílem práce je podat analýzu uvedeného týdeníku. V úvodní kapitole je popsána předchozí humoristická tradice, na kterou *Paleček* plynule navázal a následně ji i dále rozvíjel. Druhá kapitola se již soustředí na samotný list: od jeho vzniku přes vývoj skrz činnost hlavních redaktorů až po roli v literárních sporech. Prostřednictvím materiálového průzkumu nabídneme přehled o struktuře listu, typu humoru, který byl v periodiku aplikován, a jeho žánrových a tematických dominantách. Práce reflektuje i dobové ohlasy. V závěru práce jsme nastínili místo *Palečka* mezi časopisy s podobnou orientací.

1 Viz Sgallová 2000a: 757–761.

2. První humoristický časopis *Paleček* (1841–1847)

Klíčovým milníkem ve vývoji novočeského humoru a vyvrcholením jeho počátků ve čtvrtém desetiletí 19. století (Tax 1959: 21, 24) bylo v roce 1841 založení prvního humoristického časopisu *Paleček* s podtitulem *Milovník žertu a pravdy*, v nakladatelství Jana Spurného. Dosud byly žánrovými reprezentanty humoristické literatury převážně deklamovánky, anekdoty nebo drobné humoresky a satiry (Tax 1959: 21).

Jako žádoucí se jeví produkce tohoto nenáročného druhu literatury i z hlediska společenského kontextu, který se v tomto období značně rozvíjel. Vlasteneckou elitou byly pořádány různé besedy a měšťanské zábavy, jejichž dobrácký a shovívavý humor se stal atraktivním, čímž pomáhal rozšiřovat okruh české čtenářské obce (Tax 1959: 19), (Sgallová 2000b: 757). O růst oblíbenosti české produkce se nemalým dílem zasloužil i *Paleček*. Jeho působení v pozdějších letech ocenil i Adolf Heyduk, jehož citujeme dle (Vučka 1963: 13): „*Paleček* naučil více Čechů česky čísti, více duší získal našemu národu než všechny sklady gramatik: jeho zásluhy o národnost naši jsou nesmrtelný.“

Iniciátory založení byli František Hajniš, František Jaromír Rubeš a Václav Filípek. V pojetí Arna Nováka (1905: 213) lze o zakladatelích mluvit jako o první novočeské škole humoristické kvůli společným znakům jejich tvorby, jako byly například jednotné motivy, názorová shoda v pohledu na český život či formální podobnost. Vedle těchto tří hlavních redaktorů do vydání občasným textem přispěli Josef Kajetán Tyl, Ferdinand Kop, Jan Možný a Josef Burgerstein. Je pravděpodobné, že okruh přispěvatelů jsme tímto výčtem nevyčerpali, avšak kvůli publikování pod pseudonymem, šifrou nebo anonymně jsou jejich jména dodnes neznámá².

Během šestiletého literárního působení *Palečka* vzniklo 19 sborníčkových svazků (Hemelíková 2005: 42), jejichž obsahem byly snad všechny žánry nižší komiky pro širší lidové vrstvy – humoresky, žertovné deklamovánky, anekdoty, arabesky, ironické pranostiky a komické dramatické výstupy (Novák 1905: 217). Právě sklon k přízemnímu humoru se později projevil jako negativní, časopis totiž nebyl schopen reagovat na aktuální společenské otázky a politické rozpory, ve svém vývoji stagnoval a v roce 1847 zanikl (Tax 1959: 24). Karel Havlíček (1955: 184) označil podstatu humoru v *Palečku* za konzumní a nízkou. Zároveň nesplňovala jeho představu společensko-kritické satiry a jejích politických cílů, které považoval v pozdějších letech existence časopisu za žádoucí a potřebné. Kriticky se vyjádřil i o pojetí humoru v samotné Rubešovo tvorbě, který uvědomující si oprávněné výtky řekl:

² Viz Sgallová 2000b: 757.

[...] „šel jsem do sebe, vážil jsem přísněji každou svou práci a tiskl jsem již málo a pak nic“ (Tax 1959: 24).

Kromě malé časové aktuálnosti se na zániku prvního humoristického časopisu podílely i postupné odchody jednotlivých zakladatelů. Od 11. svazku v redakci již nepůsobil František Hajniš, původce vůbec prvotní myšlenky vydávat humoristický časopis. Literární a společenský význam titul ztratil především odchodem Františka Jaromíra Rubeše, jenž byl v *Palečku* hlavní tvůrčí osobností (Sgallová 2000b: 757).

Ačkoliv existence *Palečka* nebyla příliš dlouhá, musíme znovu zdůraznit jeho průkopnickou činnost a vliv na následný rozvoj české humoristické prózy. Hravým humorem se snažil čtenářstvo vychovávat, „učil ho číst, až se konečně pročetlo k politickým novinám“ (Tax 1959: 24). Útočná satira či ironie zde své uplatnění ještě přirozeně nenašly, stejně tak se jen okrajově objevily silnější vlastenecké tendence (Hemelíková 2005: 43).

Závěrem kapitoly citujeme Sabinu (1869: 318), který svým hodnocením dokonale vystihl působení *Palečka* a zároveň i dobu, v níž vycházel. „Byla to podivná doba, v níž tento nový Paleček do světa vstoupil. Přišel jako na zavolání, v nejpravější čas. O deset let dříve by se sotva k třetímu svazku prožebra, o deset let později by s politickou nevinností svou už jen málo přispěl ku probuzení národa, jakož za let zrození a žití jeho vskutku učinil“.

V 50. letech můžeme u několika časopisů zaregistrovat snahu o navázání na úspěch *Palečka*. K jeho odkazu se svým názvem hlásily – *Palečka první povídalek*, *Paleček druhý*, *humorista český*, hlubší významovou či literární stopu ovšem nezanechaly. Stejně tak *Turek na mostě pražském*, vzniklý zásluhou bývalého redaktora *Palečka*, Václava Filípka (Sgallová 2000b: 757).

Za přímého pokračovatele původního časopisu *Paleček* obecně platí stejnojmenný týdeník, vydávaný v letech sedmdesátých a osmdesátých. Jako jediný z dobových pokusů byl schopen trvalejší existence, a mohl tak pokračovat v nastolené humoristické tradici. Oproti mírnému humoru prvotního *Palečka* se ovšem jeho nástupce nebál ostřejších satirických útoků, zejména v době, kdy se odehrál jeden z nejvyhrocenějších literárních bojů, v němž sehrál jednu z klíčových rolí³.

3 Viz podkapitola *Role Palečka v literárních sporech*.

3. Časopis *Paleček* (1872–1887)

Následující kapitola bude zaměřena na obšírnou analýzu periodika *Paleček*. Začneme obecnými informacemi o vzniku, posléze charakterizujeme základní vývojovou linii, jež se v průběhu let s ohledem na dobový kontext a zejména na nově příchozí redaktory proměňovala. Ve výkladu budou zohledněny i nejvýznačnější přílohy listu. Vysvětlíme též smysl ilustrací, které se v hojném počtu v *Palečku* vyskytovaly. Na základě materiálového průzkumu nabídneme popis struktury sledovaného časopisu, využívaného stylu humoru, převládající žánry a tematické okruhy. Ty jsou opatřeny i konkrétními příklady otištěných v týdeníku, aby byl výklad co nejucelenější.

3.1 Vznik časopisu

Jak již bylo řečeno, časopis *Paleček* se hlásil k tradici prvního humoristického časopisu v českých zemích. A to nejen názvem, jenž primárně odkazuje k cyklu morálně-naučných rozprávek o šaškovi Jiřího z Poděbrad, poté ho teprve přebírá *Paleček* ze čtyřicátých let, ale i zaměřením na širokou čtenářskou základnu a snahou o plynulé rozvíjení českého humoru (Sgallová 2000a: 758). Základním rozlišovacím rysem při hrubém porovnání shodně nazvaných periodik je schopnost referovat o aktuálním dění. Zatímco Rubešův *Paleček* informoval o tehdejší společenské situaci velmi zřídka, což bylo i jednou z příčin jeho zániku⁴, *Paleček* navazující akcentoval soudobé nejen společenské problémy natolik, že jim věnoval samostatnou rubriku *Z Palečkovy tobolky*. Rovněž se stal i aktivním činitelem v literárním sporu⁵, když pod vedením Pokorného apeloval za národní směřování české literatury a pravost *Rukopisů zelenohorského a královédvorského*.

Paleček začal vycházet v roce 1872 pod nakladatelskou taktovkou Jana Ottý. Díky Herrmannovu (Herrmann 1916: 254) tlumočení osobních rozhovorů, které spolu s Ottou vedl, se dozvídáme, že myšlenku založit nepolitický list humoristický pojal nakladatel snad již v šedesátých letech, v době, kdy sám aktivně podporoval mnohými nápady Vilímkovy *Humoristické listy*. Toužil po českém periodiku, které by se vyrovnalo mnichovským *Fliegende Blätter* a zároveň by bylo schopné konkurovat dalším německým humoristickým časopisům, tehdy se těšícím u českého čtenářstva velké oblibě. Na titulní straně prvního čísla čteme programovou báseň E. Züngela, jež stanovila hlavní cíle, a to „tepat hříchy, vady a

4 Blíže viz předcházející kapitola *První humoristický časopis Paleček (1841–1847)*.

5 Viz podkapitola *Role Palečka v literárních sporech*.

bludy a být jako byl kdysi Paleček krále Jiřího z Poděbrad, „králův šasek – šašků král“ (Sgallová 2000a: 758).

3. 2 Základní vývojová linie

V čele *Palečka* se postupně vystřídal šest redaktorů s různou časovou působností a větším či menším podílem na jeho rozvoji. Jako prvního si nakladatel a zároveň majitel listu Otto přizval do redakce mladého juristu Josefa Štolbu. Ten v druhém díle svých pamětí vzpomínal na krušné začátky nově vzniklého titulu: „Já jako redaktor očekával ze všech stran příspěvky, dožil jsem se netušeného zklamání“ (Štolba 1906: 204). Popsal, jak obešel všechny tehdejší literáty, v jejichž tvorbě se projevil jakýkoliv náznak humoristického prvku, ovšem bez úspěchu. „Slibů obdržel jsem, že vrátil jsem se přímo nadšen k svým soudruhům. Ale když šlo do tuhého, sliby zůstaly pouhými sliby“ (Štolba 1906: 205). Žádný z tehdejších uznávaných spisovatelů nepodpořil vznik *Palečka* svým příspěvkem, ty byly zasílány výhradně autory dosud nepoznanými. „Nebylo spisovatelů, nebylo ilustrátorů, a kteří byli, k ničemu se neměli. S jak zimničnou nedočkavostí otvíral jsem vždy ranní a odpolední poštu, a jaké čekalo mne vždy zklamání. Tři čtvrtiny zásilek obsahovaly humoresky, které byly k pláči, a vtipy, jež s dojemnou důsledností vypisovány byly z různých poštovních knížek, kdežto čtvrtá čtvrtina byla plna tak sprostých a surových žertů z ulice a hospody, že zuřivě trhal jsem je na kousky“ (Štolba 1906: 205).

Po čase časopis své krušné začátky překonal a postupně se začal vytvářet okruh spolupracovníků *Palečka*, „sice nevelký, ale za to spolehlivý, který pracoval pro něj s chutí a láskou a na který bylo vždy spolehnutí“ (Štolba 1906: 211). Řady příspěvatelů byly rozšířeny například o Ladislava Stroupežnického, Elišku Krásnohorskou, Ottu Pinkase, Václava Hornova, aj. Ve chvíli, kdy *Paleček* začal fungovat v pravidelných kolejích a jeho vedení se dalo konečně považovat za činnost prospěšnou, se po přibližně půlročním působení rozhodl Štolba odjet do Ameriky (Štolba 1906: 211).

Jeho pozici přejal dle slov I. Herrmanna (1916: 498) redaktor povoláný – August Vojtěch Nevšimal, který ve vedoucím křesle redakce *Palečka* setrval nejdéle ze všech redaktorů. „Poněvadž tehdy ještě nerostli redaktoři jako houby po dešti a poněvadž Nevšimal vůbec neměl soka ve svém oboru, stal se vítaným nástupcem Štolbovým“ (Herrmann, 1916: 487). A to zejména pro vzácný dar humoru a skutečné literární nadání. I z Thomayerova (1920: 110) svědectví vyplynulo, že mu byla všeobecně předpovídána bohatá budoucnost literární. Za humoristu byl považován již od svého mládí, což byl jev tehdy nevídaný, jelikož se předpokládalo, že humor zraje v průběhu života nabytými zkušenostmi. Nevšimalův

literární um obohatil humoristický žánr o vtipné veršované průvody k obrázkovým cyklům, které „velmi lehce plynuly mu z pera a právem je pokládán za tvůrce tohoto žánru“ (Herrmann 1916: 498).

Nicméně ani tomuto talentovanému tvůrci se nevyhnuly potíže, spjaté s nedostatkem příspěvků, respektive těch kvalitních. „Musil přečísti spousty popsaného papíru, než vylovil něco drobnůstek, které stály za otisk, a piloval celé hodiny i dni, aby zachránil aspoň mnohý nápad, oděný ve formu zcela surovou. Vídal jsem jej při té práci a chápal jsem útrapy jeho teprve později...⁶ Mnohdy, aby mohl včas vydati číslo, musil v poslední chvíli psát sám, mnohé číslo bylo z poloviny jeho vlastní prací“ (Herrmann 1916: 498). Nevšimalova obětavá práce se ovšem i s přispěním tehdejšího literárního a společenského kontextu nedočkala zaslouženého ocenění. Při bouřlivých bojích mladočeské a staročeské strany v polovině sedmdesátých let jednoduše čtenářstvo nemělo potřebu odebírat humoristický list nepolitický. *Paleček* tak nesplnil vize, které si vydavatel při jeho vzniku stanovil, a kýžený ohlas u širšího obecnstva se nedostavil. To totiž našlo zalíbení u plytkých braků, jež hojně produkovalo také studentstvo. Nevšimal v dobré vůli nepodporovat tuto bezcennou produkci začíná v *Palečku* v roce 1876 na pokračování otiskovat rozsáhlé líčení *Humor chudého lidu*, v němž popisoval své vzpomínky na dětství. Ovšem ani tato snaha nebyla doceněna a Nevšimal opustil redakci. K redigování časopisu se ještě po šestnácti letech vrátil, a to do redakce *Nového Palečka*, který se ubral již zavedeným zaměřením svého předchůdce (Herrmann 1916: 498).

Pouze díky houževnatosti a vytrvalému úsilí prvních dvou redaktorů *Paleček* přečkal své krušné a ne příliš nadějně vyhlížející začátky. Vybudováním literárních základů a vytčením směru, jakým se bude humoristický týdeník ubírat, výrazně pomohli pozdějším nástupcům v plynulém navázání a následném rozvoji časopisu. Ten, zejména co se týče příloh, můžeme zaznamenat již s příchodem následujícího, v pořadí již třetího, respektive čtvrtého redaktora.

Od č. 44 čtvrtého ročníku redakci formálně přebral J. Stolař. Toto formální opatření bylo nezbytné z důvodu neplnoletosti skutečného vedoucího vydání Ignáta Herrmanna (Sgallová 2000a: 758). Herrmannovi ovšem chod *Palečka* nebyl cizí. Již od roku 1872 zastával funkci administrátora, později byl i jeho pokladníkem a účetním. V neposlední řadě se také podílel na jeho obsahu mnohými články. Mohl se dokonce stát i jeho novým vydavatelem, když se stávající vydavatel Otto rozhodl v roce 1878 jej prodat, „zklamav se v úspěších *Palečka* a náhle se naň rozmrzev“ (Herrmann 1917: 252). Herrmann na tuto událost vzpomínal ve svém příspěvku do *Topičova sborníku literárního a uměleckého*: „Dával sice

⁶ Výrokem naráží na své pozdější působení v roli odpovědného redaktora.

přednost mně, vida mou lásku k listu, a chtěl mi jej prodat za stejný obnos, jaký mu nabízeli Slavík & Borový, totiž za 3000 zl., avšak já měl prázdné ruce, pro mne byl obnos tří tisíc ohromnou sumou, třeba na splátky v šesti letech, jak zněla výjimka. Bych i byl sehnal tolik předplatitelů, abych uhradil náklad za ilustrace, papír, tisk, honorář spolupracovníkům, novinářský kolek – pro mne samého nebylo by zbývalo ani trojníku, ať jsem počítal, jak chtěl“ (Herrmann 1917: 252).

Nově tak *Palečka* produkovala firma Františka Borového, avšak ne na dlouho, stihla vydat pouze jednadvacet čísel v rámci šestého ročníku.

Herrmann sice ve stejném roce, kdy časopis přebralo nové vedení, v redakci skončil, popřel však, že by důvodem bylo právě nové vedení. „Nepřestal jsem být jeho redaktorem proto, že vedení *Palečka* bylo svěřeno jinému. Naopak nástupce můj hledán byl teprve, když jsem se stal následkem nesnesitelného postavení redakce sám vzdal a ihned odešel, což se stalo dne 5. listopadu 1878, kdy jsem oznámil státnímu zastupitelství i polic. ředitelství, že se redakce vzdávám a za budoucí číslo již neodpovídám“ (Herrmann 1917: 252).

Za redaktorského vedení Herrmanna byl obsah *Palečka* obohacen o novou přílohu *Ozvěna* s podtitulem *Románová příloha k humoristickému týdeníku Paleček a Pražským hospodářským novinám*. Vycházela jednou za 14 dní a její vydávání bylo ukončeno za necelý rok. Pořadatel, B. Frida, v prvním vydání *Ozvěny* sliboval čtenáře obeznámit s dobrými romány a novelami původními, stejně tak i s překlady moderních prací cizojazyčných. Původně se zamýšlelo, že pozornost bude obrácena zejména k románům ze slovanských literatur, avšak náplň čísel *Ozvěny* tomu neodpovídala. V prvním ročníku byl největší prostor poskytnut ukázkám ze západoevropských literatur, hlavně francouzské, zatímco z domácí románové produkce si čtenáři mohli přečíst pouze *Nalžovského* od S. Podlipské. Za zmínku stojí rubrika *Fejeton*, která vedle stejnojmenného publicistického žánru a kratších próz obého původu nabídla i pozoruhodnosti z nejrůznějších oborů – historie, zeměpisu, biologie, kultury a recenze právě vzniklých knih. Třebaže byla Herrmannova touha po vyšších uměleckých ambicích v *Ozvěně* velká, s příchodem nového vydavatele a vedoucího redaktora v jedné osobě příloha zanikla. Výraznou stopu Herrmann zanechal i v další příloze, tentokrát *Inzertní*, konkrétně v rubrice *Žert a pravda o českém divadle*. V ní referoval o konkrétních divadelních hrách, které mohli kulturně založení jedinci zhlédnout.

Roli vydavatele a zároveň redaktora převzal v průběhu 7. ročníku Rudolf Pokorný – osobnost, jež se ve spojitosti s časopisem *Paleček* zmiňuje nejvíce, podobně jako *Paleček* ze čtyřicátých let se jménem Františka Jaromíra Rubeše. Pokorný se nejprve v *Palečku* angažoval jako přispěvatel, již v druhém čísle prvního ročníku, poté se seznámil s

fungováním periodika v rámci spolupráce s Herrmannem, později ho přebíral jako sám redaktor, až se nakonec stal v roce 1879 i jeho vydavatelem (Sgallová 2000a: 758–759). Sedlák (1922: 215) ve své studii pojednávající o Rubešově tvorbě shrnul jeho redaktorskou činnost v *Palečku*: „Pokorný chtěl opravdu stvořit kus dobrého humoru, chtěl vytvořit nový, domácí, ryze původní list humoristický, ale nepodařilo se mu to. Měl sice talent organizační, měl úctyhodnou vytrvalost a podivuhodnou energii, která vždy překonávala jeho záchvaty zlomeného stesku, vzbuzeného buď neúspěchy, nebo nemocí, ale sám nebyl nadán, aby tomuto listu vdechl tolik novoty, sám humoristou nebyl, spíše satirickým karatelem národních vad, útočným polemikem, nevybíravým a bezohledným, štiplavým posměváčkem než opravdovým básníkem humoristou. [...] Snažil se být ve svém listě vychovatelem a vůdcem, chtěl, aby se lidu dostalo zdravé, poučné národní literatury.“

Vzhledem k tomu, že proměny ve směřování titulu byly ve značné míře závislé na redaktorovi, respektive na jeho literární činnosti či inklinaci k určitému proudu v literatuře, nepřekvapí nás i s odkazem výše citované, jakým směrem se pod novým odpovědným redaktorem *Paleček* vydal.

Pokorný při převzetí redakce v roce 1878 přiblížil čtenářům své vize o nové podobě námi sledovaného listu. Prohlášení, vydané v roč. 6 č. 45, v němž nepřímou zkritizoval předchozí vedení, lze zároveň považovat za jeden z prvních důkazů počínajícího bujení štiplavých komentářů, které se naplno projeví a dosáhly nejvyšší intenzity v útočných polemikách. Se vsí vehementností chtěl nový odpovědný redaktor ochránit *Palečka* před rostoucím vlivem kultury a literatur západních, jejichž vliv byl už rozpoznatelný u některých českých literátů. Z těchto ochranných snah pramenilo i připojení k národnímu a slovansky orientovanému proudu v české literatuře (Sgallová 2000a: 758). Sedlák (1922: 142) podotkl, že toto výhradně slavjanovské myšlení omezovalo českou literaturu v pokroku, novosti a vývoji.

Programu, ve kterém nastínil odlišné směřování oproti dosavadnímu, Pokorný plně dostal, na stranách časopisu jsme našli překlady výhradně ze slovanských jazyků. V *Palečkově telefonu* čteme: „Kdo chtěl, viděl snahu naši, zušlechtit *Palečka* novými rouby českými i jinoslovanskými: podali jsme humoresky z ruštiny, polštiny, horvatštiny, dále maloruské i velkoruské anekdoty atd. [...] doufáme z *Palečka* učinit list humoristický, cenu mající literární“ (Pokorný 22. 3. 1879: 1). Tato důslednost ovšem nebyla vždy ku prospěchu věci, dle Sedláka (1922: 142) mínění byl mnohdy obsah vyplněn příspěvky žvanými a bezcennými, poněvadž ani věhlasná slovanská literatura nebyla schopna poskytnout do každého čísla hodnotný humoristický příspěvek.

Při srovnání výskytu příspěvků ze slovanských literatur zaujímala v *Palečku* výsadní postavení literatura slovenská, což přímo souviselo s činností Pokorného, který byl předsvědčen o národní i kulturní jednotnosti Slováků a Čechů. Sám dokonce napsal cestopis *Z potulek po Slovensku*, v němž popsal zajímavé historiky a vzpomínky, co zažil při vlastní návštěvě této země, a věnoval se také slovenské etnografii. Práce byla velmi pozitivně oceněna slovenskými listy a v *Palečku* bylo otištěno hned několik ohlasů, například *Národních novin* a *Slovenských Pohľadů*. Pokorného úsilí vyústilo ve větší zájem o slovenskou literaturu v Čechách. V *Palečku* najdeme kromě anekdot ze slovenského prostředí, mnohdy otištěných v původním znění, také vybidnutí a vřelé doporučení ke koupi časopisů a knih slovenských. „Ubohá Slovač má jen několik časopisů. Vedle politického listu Národní noviny, Sasínkova Letopisu Černokniažnika zaslouží naší podpory zvláště Orol redigovaný pečlivě M. Ferienčíkem“ (Pokorný, 11. 10. 1879: 1).

Od č. 10 devátého ročníku do redaktorského křesla vedle Pokorného usedl také Karel Krejčík. Na celý jedenáctý ročník jej však opouští, aby se stal jeho hlavním ilustrátorem. K Pokornému se opět připojil ve dvou následujících ročnících a posléze i na poslední ročník *Palečkovy* existence. Sgallová (2000a: 758) ocenila v rámci jejich redaktorské činnosti uplatnění satiry, která reflektovala literární, umělecké, společenské a místy i politické problémy tehdejší doby.

List se v posledním období svého fungování potýkal s existenčními problémy a zároveň se jeho důležitost vytrácela vlivem sílících konkurenčních humoristických periodik – *Humoristických listů* a *Švandy dudáka*. Po odchodu vedoucí osobnosti *Palečka* vyšlo ještě jedno číslo, avšak po Pokorného smrti je tisk časopisu zastaven. Obnoven byl hned měsíc nato, když pod redaktorem J. Koubou vznikl jeho přímý pokračovatel – *Nový Paleček* (1887–1900). Ačkoliv na literární scéně působil třináct let, nedosáhl úrovně svého předchůdce, zejména kvůli umělecké nenáročnosti a nepolitičnosti humoru (Sgallová 2000a: 758).

3. 3 Příspěvatelé

Již od prvních čísel se na obsahu *Palečka* podílel široký okruh literátů⁷ v pestré škále: od spisovatelů z nejstarší generace (J. V. Frič, J. Opočenský, F. Hajniš, texty z pozůstalosti F. L. Čelakovského, K. Havlíčka Borovského, básně zesnulých májistů, aj.) až po tu nejmladší (J. S. Machar, A. Sova, F. X. Svoboda, aj.). Ta se významným způsobem prosadila až v posledním

⁷ Pro podrobný výčet všech publikujících jmen, včetně jejich pseudonymů a šifer, odkazujeme na Sgallová 2000a: 759–761.

patnáctém ročníku, kdy se skrz její příspěvky do listu dostal moderní sarkasmus a ironie (Sgallová 2000a: 759).

Před obdobím, kdy se *Palečka* redaktorsky ujal Pokorný, dochází k pozoruhodné situaci, neboť vedle sebe byla pravidelně publikována díla budoucích protivníků. Lumírovští přívrženci patřili mezi pravidelné přispěvatele za redakce Štolbovy, Herrmannovy a krátkou chvíli i Pokorného. Poté však z pochopitelných důvodů spolupráci s *Palečkem* postupně zastavovali, viz Josef Václav Sládek a Jaroslav Vrchlický.

3. 4 Podtituly

Na předchozích stranách jsme nastínili základní proměny *Palečka* v závislosti na činnosti odpovědných redaktorů. Vývoj časopisu lze zjednodušeně ilustrovat rovněž prostřednictvím jeho podtitulů, které se během patnácti let jeho existence několikrát proměnily.

První dva ročníky byly označeny podtitulem *Humoristický týdeník obrázkový*, od třetího do osmého ročníku figuroval v podtitulu název *Humoristický obrázkový týdeník nepolitický*, fungující v průběhu existence listu nejdéle. Od roku 1881, tedy od devátého ročníku, v odpovědnosti Pokorného a Krejčíka se začala satira v *Palečku* nápadně rozvíjet, což bylo akcentováno i v podtitulu *Humoristicko-satirický týdeník nepolitický*. V jedenáctém ročníku čísla dvacet šest roku 1883 byla v podtitulu zohledněna i nová satirická příloha – *Šotek – Humoristický týdeník nepolitický se satirickou přílohou Šotek*. O rok později se mírně obměnil na *Humoristický týdeník nepolitický s politickosatirickou přílohou Šotek*.

Co do významu, byl *Šotek* nejhodnotnější přílohou *Palečka*, avšak ani to mu nezajistilo delší existenci nepřesahující dva roky. Frekvence vydávání byla totožná s listem, ke kterému byl připojován. Na jeho vzniku se podílel jako hlavní spolupracovník J. Arbes, doufaje, že v *Šotku* nalezne důstojného pokračovatele svého stejnojmenného časopisu. Vedení se ovšem po 17 číslech proměnilo a s ním i obsah přílohy. Pokorný už dále nepodporoval beletristickou orientaci, naopak obohatil *Šotka* o pravidelné rubriky jako *Politický přehled*, *Šotkův telefon*, *Šotek ve Vídni*, *U našeho stolu* a *Luciperkovy dopisy*. Ty byly plné satirických komentářů, které se nejčastěji dotýkaly činnosti vlády a církve, aktuálních událostí, ale také Němců nebo Maďarů. Podobně jako *Palečku*, se ani *Šotku* díky nevybíravým soudům nevyhnula cenzurní opatření (Sgallová 2000a: 758, 761).

Poslední dva ročníky se vrátily k jednoduššímu podtitulu *Humoristický týdeník nepolitický*, jenž doplňoval název *Palečka* už v jedenáctém ročníku (Sgallová 2000a: 757).

3. 5 Výtvarná složka

Téměř neodmyslitelnou a velmi důležitou součástí *Palečka* jako obrázkového týdeníku byla výtvarná složka. Tu Skřivan (1887: 498) zhodnotil jako „bezvadnou v příčině technického provedení, ba přímo výtečnou“. Hrubé kvantitativní srovnání textu a kreslených ilustrací ukázalo třetinové zastoupení kreseb. Jejich bohatý výskyt v listu nebyl zcela bez záměru, *Paleček* svým zacílením na co nejširší vrstvy byl totiž schopen oslovit kromě vzdělaných čtenářů i osoby negramotné a děti. Svou demonstrativností sloužily kresby i lidem, kteří ne z negramotnosti, nýbrž z časových důvodů nechtěli věnovat psaným textům delší pozornost. Obrazy pomáhaly čtenářům nabýt co nejkomplexnějšího dojmu z příslušného příspěvku. Poutavost grafické stránky byla podpořena i publikováním větších barevných obrázků, jež dle slov *Národních listů* „došly všeobecného uznání“ (anon., 1880: 3). Kromě kolorovaných obrázků se též využívalo zdobných iniciál.

Ilustrace byly připojovány jednak k delšímu textu, jehož vyznění mnohdy ještě zdůraznily, případně mohly dovysvětlit pointu tam, kde slovní vyjádření nestačilo k pochopení. Typicky prostřednictvím karikatury v příspěvcích, které se vysmívaly vzhledu dané osoby, z důvodu například výrazného rysu v obličeji či neobvyklých módních kreací. Skrze svou názornost kresba podpořila humorné vyznění příspěvku.

Rovněž příspěvky zabývající se literaturou, ať už národními písněmi, či básněmi českých autorů byly hojně ilustrovány. Stejně tak i vtipy týkající se jazykově ustálených slovních obrátů a frází, jejichž doslovné znění bylo graficky zpracováno (Sgallová 2000a: 761). Podnětem pro vytvoření kresby byly i výjevy související s aktuální roční sezonou. Grafickou podobou byly opatřeny typické situace z redut, masopustů, plovárny, zimního kluziště, rozkvetlého parku nebo lázní.

Výjimečnou nebyla ani kresba zaujímající celou stranu časopisu. Nápadité grafické zpracování titulní strany, v níž se odkazovalo na původního *Palečka*, tedy šaška, jeho podobiznou, kterou obklopovaly další menší kresby⁸, mohlo být i čistě marketingovým záměrem. Je možné, že čtenář jednoduše podlehl líbivě vyhlížející obálce a časopis si koupil i bez předchozí čtenářské zkušenosti, pouze na základě popudu zrakového vjemu.

⁸ Logo časopisu se postupně zjednodušovalo, od 9. roč. se definitivně upustilo od menších kreseb a název figuroval sám o sobě.

K výtvarníkům⁹, kteří se podíleli na ilustracích v *Palečku*, patřili vedle K. Krejčíka¹⁰ například Mikoláš Aleš, František Chalupa, B. K. Kutina nebo G. J. Schulz. Štolba ve svých *Pamětech* vzpomíná na první setkání s jedním z nejvýraznějších kreslířských talentů všech dob – Mikolášem Alšem. „Tázal se mne, nepřijal-li bych nějaký obrázek od něho pro *Palečka*.“

A když jsem s radostí přisvědčil, jal se rozpačitě hledati po všech kapsách svého, ne právě dle nejnovější módy střiženého kabátu, až vylovil konečně malou kresbu, která několika jen čarami zobrazovala prostý sice ale zcela dobrý vtip. Nebyl to obrázek dokonalý, ba ani ne propracovaný. Ale těch několik čar tvořilo tak katakteristický a trefný celek a mluvilo tak jasně, že jsem ihned obrázek s radostí přijal“ (Štolba 1906: 207–208). Aleš přichází jako na zavalanou, ve chvíli, kdy *Paleček* zoufale hledal své spolupracovníky, viz podkapitola o vzniku, a stal se tak jedním z jeho spolehlivých opor. „Každý nový jeho obrázek byl důkazem, že v mladíku tom roste nám umělec prvního řádu. [...] „A bylo již nepochybně, že zdařilo se malému Palečkovi do české veřejnosti uvésti talent opravdový, samorostlý a veliký“ (Štolba 1906: 209–210).

Pavel Skřivan články mapující literaturu humoristickou v periodiku *Vlast'* vyjádřil značnou nejistotu nad vhodností mnohých kreseb v *Palečku*, především v jeho posledních ročnících. Vyslovil (Skřivan 1887: 644) názor, že v něm najdeme ilustrace jevů a skutečností, o kterých se ve slušné společnosti ani nemluví, natož aby byly trvale uchovány v tištěné podobě. Vzhledem ke skutečnosti, že listy humoristické byly hojně vyhledávány nezralou mládeží (Herrmann 1916: 498), Skřivan považoval četné množství kreseb v námi sledovaném týdeníku z morálního hlediska za příliš kluzké a necudné, a to zejména v případech, kdy byly dominantním objektem ženy, oblečené velmi skrovně až nedbale, zachycené ve svůdných pózách, například v létě na koupališti, při masopustu a redutách či divadelním (baletním) představení. Takováto laciná zobrazení příslušnic něžného pohlaví byla opatřena stejně laciným textem.

3. 6 Styl humoru

V již citovaných příspěvcích Skřivanových (1887: 498) čteme, že se *Paleček* deklaroval jako list pro české rodiny a byl doporučován médií široké veřejnosti, jakožto vhodný reprezentant českého humoru – viz *Národní listy* (anon., 1880: 3): „Hledíce k ročníku minulému, který

9 Pro kompletní výčet všech ilustrátorů působících v *Palečku* odkazujeme na Sgallová 2000a: 761.

10 Při analýze *Palečka* jsme kromě jiného narazili na jeden zajímavý postřeh ohledně osob G. J. Schulze a K. Krejčíka. Jejich výsadní postavení, jakožto hlavních ilustrátorů, bylo akcentováno i zmínkou jmen na titulní straně listu, kam se dostali jako jediní z ilustrátorů, kteří doprovázeli svým kreslířským umem práce v *Palečku*.

tolik dobrých prací přinesl vyslovujeme naději, že se při ročníku VIII. řady *Palečkova* odběratelstva velice rozmnoží. Jediný tento náš humoristický list nepolitický zaslouží toho úplně. Odporučujeme jej našemu čtenářstvu velmi vřele.“ Při takto blíže nespecifikovaném recipientu bychom zřejmě očekávali „laskavý, jen mírně káravý humor“ (Hemelíková 2005: 43) bez ironických, necudných a dvojsmyslných vtipů podobně jako u *Palečka* ze čtyřicátých let. Od pojetí humoru svého předchůdce se však námi excerpovaný list výrazně distancoval. Dle Skřivanových (1887: 644) slov vznikl humor v *Palečku* „patrně někde u sklenice piva na veselé chvíli v okruhu velmi soukromém.“ Avšak ambice *Palečka* – být čten v každé rodině – byla v silném rozporu se stylem humoru, který prezentoval.

Obecně platí, že bez konkrétní představy cílového čtenáře se velmi těžko tvoří obsah jakéhokoliv časopisu, natož humoristického, kdy nelze s jistotou předpokládat, že každý jednotlivec z rozsáhlého spektra publika správně pochopil pointu příspěvku. Lze očekávat, že dvojsmyslné až vulgární vtipy, karikatury vysmívající se tělesným vadám či příspěvky narážející na manželskou nevěru ať už manželčinu, či manželovu, nevyvolaly u jedinců rozličných povah, věku nebo vzdělání vždy stejnou reakci. Na tomto místě je záhodno znovu zmínit skutečnost, že listy humoristické byly hojně vyhledávány zejména nezralou mládeží (Herrmann 1916: 498), proto, ať si to možná redakce časopisu neuvědomovala, měl *Paleček* svým výběrem témat a způsobem jejich zpracování nezanedbatelný dopad na morálku dospívající generace, kdy fungoval jako jakýsi vychovatel mládeže (Skřivan 1887: 713) a čtenáře zároveň i svým způsobem vzdělával. Skřivan po rozboru prací v *Palečku*, jež určil jako nepřiměřené pro čtenáře v každé rodině, shledal, že „lépe jest býti bez humoru, než-li dáti se na cesty frivolní“ (Skřivan 1887: 713). Rovněž kvitoval vznik *Palečkova* konkurenta – *Švandy dudáka*: „objevila se skutečně potřeba více než žádoucí, aby místo listu tak málo doporučení hodného počal vycházeti nějaký humoristický list jiný, slušnější, jenž by se hodil českým rodinám a jenž by nemusil býti ukrýván před mládeží dospívající jako lahvička s jedem“ (Skřivan 1887: 787).

Pojetí humoru v časopisu *Paleček* kromě Skřivana ostrými výhradami opatřila ve své příloze také *Koleda* (H-a 1879: 11). Ta dosavadní typ „humoru“¹¹ před převzetím redakce Pokorným označila za nechutný a duchaprázdny. Také vyjádřila naději v jeho proměnu, která spočívala v produkci vtipů opravdových, bystrých a jemných. Z dobových ohlasů zmíníme ještě jeden kritický článek z pera anonymního pisatele vydaný v *Času – O našem časopisectvu* (anon., 1887: 201). Původce textu podal ucelený přehled o tehdy působících periodikách, v němž byly jednotlivé listy více či méně kriticky posouzeny. *Palečka* spolu s

11 Uvozovky uvádíme dle příspěvku v *Koledě*, kde jsou též užity.

Humoristickými listy odsoudil jako listy staré a předně jako naprosto nečeské a neslovanské, čerpající inspiraci z francouzsko-vídeňských plátků. I tento posudek vytýkal týdeníku škodlivý vliv na čtenářstvo, najmě na jeho společenský vtip a vkus, a využívání oplzlých a dvojsmyslných vtipů. Neznámý autor též vyjádřil hlasitou podporu nově vzniklému časopisu *Švanda dudák*, když do něj vložil velké naděje, že zbaví českou humoristickou časopiseckou tvorbu mizérie, kterou vlivem *Palečka* a *Humoristických listů* překypovala (anon., 1887: 205).

Terčem nevybíravého soudu byl rovněž často v *Palečku* užívaný časový vtip a vtipy související s úzce vymezenou zájmovou skupinou. Typické české rodině, primárnímu cílovému subjektu *Palečka*, tak mnohdy pointa příspěvku nebyla dostatečně srozumitelná, jelikož se v takovéto osobité společnosti nepohybovala. Zároveň neznala specifická mluvy jejich členů ani zásad.

Podobně nejasným mohl být i časový vtip, tehdy velmi populární, avšak mající minimální uměleckou hodnotu. Vznikal náhle v reakci na aktuální událost a podobně rychle i zanikl. „Uvěznil-li se časový vtip na věčné časy tiskem do knihy, stane se velmi brzy úplně nesrozumitelným, a kniha neb periodický časopis, jež mnoho kořistí z vtipů časových, ztrácí úplně po čase na své ceně literární, jež má býti trvalou“ (Skřivan 1887: 572).

3. 7 Struktura časopisu

Struktura čísel časopisu *Paleček* se v průběhu jeho existence nijak výrazně neproměňovala a zachovala si ustálenou podobu. Týdeník, pravidelně vycházející v sobotu (později v pátek), tvořilo osm stran zarovnaných do dvou stejně velkých sloupců. Titulní strana byla obvykle opatřena záhlavím s údaji o majiteli, nakladateli, vedoucím redaktorovi, ročníku a pořadovém čísle. Jméno hlavního ilustrátora bylo uváděno zřídka, pouze ve dvou případech, viz pozn.

č. 10.

Značnou část obálky zaujímal ilustrace, která sloužila jako doprovod k úvodnímu příspěvku, kterým byl buď drobný vtip, kratší anekdota, komický výstup, nebo rozsáhlejší příspěvek, jenž dále pokračoval na následujících stranách. Přední strany listu byly obvykle vyhrazeny právě těmto rozsáhlejším příspěvkům, hlavně humoreskám a povídkám, které zejména v prvních ročnících vycházely mnohdy na pokračování. Postupně se však od tohoto členění publikovaných prací upouštělo, avšak zcela nezmizelo. Důvodů pro postupně řidší výskyt obsáhlejších děl mohlo být hned několik; omezená kapacita časopisu, nedostatečná kvalita těchto textů nebo neochota literátů je vůbec tvořit. Dalším faktorem mohla být neznalost předchozího kontextu zejména u recipientů, kteří nebyli stálými předplatiteli. Na čtenáře byl tak nepřímým vytvářen tlak k zakoupení dalšího a poté i následujícího výtisku či

přímo předplacení, které bylo mnohdy až příliš horlivě ve výtiscích potencionálním odběratelům podsouváno. Vzniklý tlak na podporu periodika se tak zřejmě nesetkal s kýženou odezvou ze strany recipientů i s ohledem na výše popsané existenční potíže, s nimiž se *Paleček* potýkal.

Zbylé strany zaplňovaly kratší až zlomkovité humoristické příspěvky a bohaté množství ilustrací. Obsah čísel *Palečka* doplňovaly pravidelné rubriky, kterým byla vyhrazena poslední strana, a inzertní příspěvky. Ty byly podobné povahy jako reklamy a inzeráty v dnešním tisku – promovaly různé služby, nové knihy, prodej starých publikací, pozvánky na společenské události, aj. V případě, že bylo číslo opatřeno přílohou, se pravidelné rubriky a inzeráty přesunuly právě tam. K pravidelným rubrikám patřila *Listárna*, díky níž redakce udržovala kontakt se čtenářstvem prostřednictvím dotazů, které jí zasílalo. V prvních ročnících fungovala rubrika *Z Palečkovy tobočky*, jejíž podstata tkvěla ve stručných dialogích Palečka a Malíčka, kteří se sarkastickým podtónem diskutovali o aktuálních tématech, ať už politických, společenských, nebo uměleckých. Poslze se náměty týkající se tehdejší současnosti zpracovávaly i mimo tuto rubriku, a tudíž byla zrušena.

Paleček: Vidiš, Malíčku, já jsem vždycky říkal, že nynější politická roztržka mezi Čechy je štěstím pro národ.

Malíček: I jdi – blázníš?

Paleček: Neblázním; podívej se: Staročesi kandidujou 80, Mladočeši 30 poslanců; projdou-li všichni, máme obratem ruky 110 poslanců a na sněmu většinu jako jedno lilium.

(anon., 4. 7. 1874: 320)

Krásná literatura, později pouze *Literatura*, upozorňovala na nově vzniklé tituly, z nichž některé nadšeně doporučovala, nebo hodnotila právě vydaná čísla periodik nejen z českého prostředí.

Aby čtenář nezůstal jen pasivním konzumentem obsahu, byly otiskovány různé rébusy, hádanky nebo hříčky, které vyžadovaly jeho aktivní zapojení. Logické myšlení a vynalézavost byly zapotřebí u *Šachů*, kdy bylo stanoveno počáteční postavení jednotlivých figurek, naznačen první a poslední tah, ke kterému se měl čtenář postupnými tahy dopracovat. S nepravidelnou frekvencí vycházela rubrika *Jindy a nyní*, jež nabízela tehdejší a ještě dřívější pohledy na nejrůznější jevy a vzájemně je porovnávala.

Zápatí závěrečné strany shrnovalo obsah čísla a informace čistě administrativní o redakci časopisu a předplatném.

Co se týče původnosti textů otištěných v *Palečku*, tak v drtivé většině byly ryze české – původní – avšak při převzetí redakce Herrmannem byly do listu zařazeny i překlady z cizích literatur, zejména próz. Prvním otištěným nepůvodním dílem byl román Julesa Verna *Zimní pobyt v ledovém moři*, konkrétně ve čtvrtém ročníku. Následoval další Vernův počín *Doktor Ox*, poté práce Charlese Dickense a Francise Breta Harta.

Složení překládaných autorů se výrazně proměnilo s příchodem nového vedoucího redaktora, Pokorného, který s ohledem na již naznačenou inklinaci k slovanské literatuře dal prostor v časopise autorům zejména slovanským – ruským, polským, bulharským nebo jihoslovanským, méně už neslovanským (Sgallová 2000a: 760). Poslední dva ročníky periodika byly zpestřeny publikováním bajek věhlasných evropských autorů – Ezopa, Lessinga, Lafontaine – které přeložili J. Nečas a J. V. Frič.

3. 8 Role *Palečka* v literárních sporech

Následující podkapitola bude věnována výkladu literárních sporů v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století. Tento literárně-společenský kontext je jeden z důležitých aspektů z hlediska vývoje *Palečka*, jelikož se prostřednictvím své přílohy *Palečkův telefon. Inzertní příloha* stal aktivním činitelem v boji o směřování českého písemnictví a velmi angažovaně hájil jeho svébytnost.

Na úvod výkladu upozorňujeme, že záměrem podkapitoly není ucelený popis retrospektivy bojů, což by vzhledem k charakteru práce nebylo ani funkční, ale pozornost bude soustředěna hlavně na ty momenty polemických přestřelek, v nichž *Paleček* sehrál jednu z hlavních rolí.

Předmětem několikaletého sporu byla představa o směřování české literatury. Jedna strana, zastoupena *Lumírem* a okruhem autorů kolem Sládka a Vrchlického inklinovala k světové literatuře, v níž se chtěla inspirovat jejími motivy, náměty či formami. Snažila se o překonání národního, resp. slovanského paradigmatu, hlásala volnost umění a v něm i volnost formy a obsahu. Druhá strana, tj. *Osvěta* a později i *Paleček*, neměla přílišného pochopení k světovosti a trvala na umění výhradně národním.

Tvrdé kritické ohlasy Elišky Krásnohorské, ať už v *Ženských listech*, či v *Muzejníku*, na tvorbu Vrchlického a Sládkovu, tedy i program lumírovských stoupenců, způsobily roku 1878 rozdělení literárního pole na dva tábory – národní a kosmopolitický. Bylo jen otázkou času, kdy útoky nebo obrany jednotlivých reprezentantů obou směrů nabudou výbojnějšího charakteru. Stalo se tak především v letech 1879 a 1880.

Negativně se o osobě Jaroslava Vrchlického a nastupující mladé generaci začal vedle Krásnohorské vyjadřovat také Rudolf Pokorný. Činil tak v časopise *Koleda* a v příloze *Palečka*. Byly to však jen náznaky výtek, nikoliv ostřejší výpady. V *Nemilostných písních* otištěných v *Palečku* (Pokorný, 12. 4. 1879: 115) čteme výtku nepůvodnosti mířenou k básníkům, kteří jsou hluší k českým látkám. Kromě Pokorného se nepříliš lichotivě o mladé generaci vyjadřovali i další přispěvatelé *Palečka*, například G. Bambas Miškovský (12. 4. 1879: 120).

Vrchlický již zvyklý čelit nepřátelským projevům se však s Pokorného útoky nesmířil nikdy. Důvodem byl dopis¹², v němž Pokorný prokazoval Vrchlickému úctu k jeho tvorbě a zároveň ho označil za spolupracovníka *Palečka*, i přesto že od doby vzniku tohoto dopisu do něj Vrchlický zatím ničím nepřispěl. A z pochopitelných důvodů nepřispěl už nikdy. „Považuji za svou povinnost, složití především Vám, jako nejvzácnějšímu přispěvateli jeho, svou poklonu a dožádati se proň další podpory a Vaší přízně. [...] Mně samému klamně jsou již dnes hlasy, které Vás k svému českému ‚já‘ strhnouti usilovaly. Zůstaňte i na dále bez tendence“ (Strejček 1915: 59).

Na drobné výpady v *Palečku* reagoval nepodepsaný redaktor *Lumíru* (= Sládek 20. 2. 1879: 79–80) útočnou satirou, která byla primárně namířena proti prolhanosti literárních poměrů. V ní je zobrazena postava Žlutého psa, z jejichž rysů každý snadno rozpoznal, že jde o Rudolfa Pokorného. Sládek zesměšnil Pokorného jednak kvůli jeho lhaní a přetvářce, ale i pro jeho nejnovější počín – sbírku *Pod českým nebem* obsahující vlastenecké básně, která podle vyjádření Sládka vyšla pouze proto, že „šla náhodou do noty časové“ (Sládek 20. 2. 1879: 80). Jinými slovy, aby kápla do noty národnímu proudu.

Sládkova satira a zejména hanlivé pojmenování Pokorného odstartovaly sérii přestřelek, v nichž na sebe jednotliví protagonisté útočili skrytými, avšak zcela zřetelnými narážkami. Epigram se v soudobé literatuře již etabloval jako typická forma pro posměšné vyjádření, zejména díky Karlu Havlíčku Borovskému. Pokorný (12. 4. 1879: 116) v *Palečku* publikoval čtyřverší věnované Adolfu Heydukovi. V první části oceňuje jeho kvality, když píše: „Já být bohem, věru, poručil bych věčně psáti Tvému peru!“ Druhá část již nabírá útočného rozměru: „ostatní, již před nahotou klečí, ať si píšou – indiánskou řečí...“ Těmito verši naráží na Vrchlického a básníky z almanachu *Máj*, jejichž přílišná míra erotičnosti v básních byla často terčem kritik. Indiánskou řečí je myšlena Sládkova dedikace dvou básní indiánským kmenům z Ameriky, kde dva roky pobýval (Strejček 1915: 96).

12 Celé znění dopisu viz Strejček 1915: 59.

Dosavadní útoky na časopis *Lumír* nejvíce zasáhly Sládka, jakožto jeho odpovědného redaktora; z jeho pera vzešlo i nejvíce obranných textů. Významná byla polemika s názvem *Kritika a kritikářství* (Sládek 10. 6. 1879: 256), v níž prudce komentoval všechna dosavadní káravá vyjádření na adresu lumírovského literárního programu. Popisuje stav literatury konkrétními demonstracemi jednotlivých kritických soudů. Zdůrazňoval, že kritika výrazně převládala nad produkcí, ale hlavně, že nesloužila k rozšíření čtenářského okruhu, což by měl být hlavní cíl, nýbrž „kritika dnes považuje za svůj hlavní úkol zabíjet, ubíjet a bořit to, co vystavěno [...], vymyslila si směry cizácký a národní a octla se většinou v rukou lidí, kteří pro podstatu literárního tvoření nemají smyslu“ (Sládek 10. 6. 1879: 256). Sládek neodmítal kritiku, jen apeloval, aby se sdělovala slušně a lidsky a neničila vzrůstající zájem o české knihy u čtenářů. „Náš lid musí číst, více číst – nezošklivujme mu jméno ‚spisovatel‘, [...] tábor kritiků a kritikářů umačká nám byť ne produkci, tedy chuť k ní, a především zničí mezi lidem sotva kořeny zapouštějící lásku ku čtení českého slova“ (Sládek 10. 6. 1879: 256).

Sládkovo rázné prohlášení vyvolalo další kolotoč polemik. Vedle Schulze a Krásnohorské reagoval také Pokorný. A právě názorový nesouhlas posledně jmenovaného si v rámci naší práce zaslouží zevrubnější pozornost.

Pokorný Sládkův kritický referát glosoval v příloze *Palečka* rýpavě: „Lumír, zdá se, konečně uposlechl našich hlasů: poslední číslo vyniká slovanským obsahem. Vida! Tak náhle! [...] Odpovídati Lumíru nejsme ani povinni, ani naladění tak učiniti“ (Pokorný, 14. 6. 1879: 1). V témž čísle přílohy jsme našli ještě jednu narážku na *Lumír*, týkající se proměny jeho vztahu k básníkovi Josefu Jiřímu Kolárovi: nejprve *Lumír* publikoval nepřátelskou recenzi na Kolárův článek v časopise *Politik*, v němž se zabýval českou básnickou produkcí. O dva roky později došlo k změně, když jako jediný referoval v roč. 7 č. 15 o jeho nových *Básních* pozitivně. Pokorný využil tohoto obratu k jízlivému komentáři: „Upozorňujeme na úsudek o takzvaných ‚básních‘ Josefa Jiřího Kolára, které Lumír touž dobou, kdy je Květy odsoudily, jak toho zasluhují, nazval zjevem fenomenálním!“ (Pokorný, 14. 6. 1879: 1)

Sládek¹³ nato vyhrožoval zveřejněním dopisu z roku 1878, v němž Pokorný nešetřil pochvalnými lichotkami na adresu Vrchlického (viz výše). Věřil, že tím Pokorného donutí k odstoupení od všech negativních výroků či alespoň jejich uspokojivému vysvětlení.

Sládkova představa byla naplněna. Pokorný – překvapivě ochotný k smíření – tentokrát prostřednictvím psaní¹⁴, nikoliv publicistickou formou, přistoupil na Sládkovy podmínky a souhlasil s objasněním nejútočnějších pasáží, které Sládka patrně i nejvíce

13 Sládkův list adresovaný Pokornému s výhružkou zveřejnění dopisu viz Sedlák 1922: 220.

14 Pokorného psaní dostupné viz Strejček 1915: 110.

urazily. Na oplátku požadoval anulování Sládkova výroku, v němž osočil Pokorného z „nepohodlnosti“ (Sládek 10. 6. 1879: 256) vůči jiným básníkům. Následovala prohlášení publikovaná v *Lumíru* č. 17 (20. 6. 1879: 272), ve kterých oba redaktori vysvětlili své výroky. Pokorný potvrdil, že nebylo záměrem slov zveřejněných v příloze *Palečka* č. 24 „dotknouti se cti ani p. Sládky ani kohokoliv z jeho přátel“. A některé věty je nutno chápat s ironickým podtónem jako ty zveřejněné v příloze *Palečka* č. 25: „Kruh svých čtenářů tím Lumír patrně rozšíří.“ Sládek odvolal svůj původní výrok, jelikož Pokorný „prohlásil u přítomnosti několika přátel svých mých, že nepovažuje p. Vrchlického sobě za nepohodlna, [...] což budiž dodatkem článku o kritice, uveřejněného v předešlém čísle Lumíra“ (Sládek 20. 6. 1879: 272).

Pokorný, velmi horkokrevné povahy, poté celou událost zkarikoval básní *U „červené kočky“* (Pokorný, 28. 6. 1879: 207). V ní nešetřil osobními narážkami a útoky na své odpůrce. Na stranách *Palečku* se sice ještě objevily některé výpady proti lumírovcům a jejich stoupencům zejména od ostatních přispěvatelů, které Pokorný podněcoval, ovšem bez reakce protistrany. Tímto bylo tedy dopolemizováno, alespoň v roce 1879.

„Někdy se zdálo jako by odložil ostré své pero, jako by pominul jeho svár“ (Sedlák 1922: 222), a to, když v *Palečkově telefonu. Inzertní příloze* Pokorný (19. 4. 1879: 1) kladně zhodnotil 10. číslo osmého ročníku *Lumíra* a ocenil v něm kvality Sládkových i Vrchlického příspěvků nebo když v *Listárně Inzertní přílohy* k č. 17 vyjádřil svůj postoj k satíře: „Řízná satira je nám vždy vítána, ale budiž jen nestranná, bezohledná i věčná, nikoliv osobní“ (Pokorný, 26. 4. 1880: 1). Kdyby Pokorný kázal vodu a nepil víno, bylo by české literární prostředí ušetřeno mnoha zbytečných ostrých slov, jejichž množství a intenzita vyústily až v potyčku fyzickou.

Ačkoliv jedno číslo *Palečka* překypovalo slovy uznání na adresu *Lumíra*, v druhém se opět projevila Pokorného osobní nevráživost skrze kousavé narážky. Jablko sváru tak vyrostlo znovu, ve chvíli, kdy se svým obranným prohlášením vystoupila vůdčí osobnost *Lumíra* Sládek. V *Lumíru* v č. 14 z 20. května 1880, s. 224 čteme: „V českém literárním světě je zase pokoj a svatou povinností každého z nás jest, aby ho nerušil [...]. Tím více tedy odsouzení hoden jest hlas jednoho z našich časopisů, který vytkl si za cíl vyvolati různice nové a poškoditi tak těžce vypěstovaný čilejší ruch v našem čtenářstvu“. V tomto případě už své antipatie vůči Pokornému, respektive *Palečku*, neskrýval narážkami, ale přímo ho jmenoval. „Jest to časopis *Paleček*, který od nastoupení svého redaktora pana Rudolfa Pokorného jest neúnavným v rozdmýchávání vždy nového boje, zvláště časopis *Lumír* a spisovatelé úže s ním spojení jsou oblíbeným jeho terčem“ (Sládek 20. 5. 1880: 224).

Konkrétním procentuálním vyjádřením vyvrátil tvrzení, jež často osočovala *Lumír* z úmyslného zamlčování ryze českého obsahu nebo hovnění literaturám neslovanským na úkol látkám domácím a slovanským. V porovnání s ostatními periodiky byly cizí látky v *Lumíru* zastoupeny 25 %, nejméně hned za *Osvětou*. Sládek závěrem textu požádal, aby se protinárodní tvorba vytýkala všem listům, nejen *Lumíru*, jelikož „jen to by bylo jednání poctivé“ (Sládek 20. 5. 1880: 224).

Pokorný (29. 5. 1880: 1) v *Listárně Insertní přílohy* k č. 22 na svou obhajobu uvedl pouze to, že všechno je pouhou parodií a tu prý může spisovatel v humoristickém listu snést. Dle Sedláková mínění (1922: 222) Sládek na nářky reagoval až příliš horlivě. Z počátku totiž parodie či epigramy zesměšňovaly spíše nový směr než konkrétní osoby, časem ovšem přešly do osobnější roviny, Pokorný totiž „nebyl kriticky dosti vyzbrojen a neporážel věcně a logicky“ (Sedlák 1922: 222).

Dalším podnětem pro rýpavé popichování se stal nově vzniklý humoristicko-satirický týdeník *Šotek*. Iniciace nového periodika byla některými hlasy přisuzována redakci *Lumíru*, poněvadž, jak napsal jeden pražský list „byla žárliva na vavříny Palečkovi“¹⁵. Tento mylný předpoklad byl v anonymním příspěvku, jehož autorem byl zřejmě Sládek, vyvracen, avšak zároveň byla v *Lumíru* roč. 8 č. 28 hlasitě vyjádřena podpora *Šotku*: „My skutečně potřebujeme v Čechách humoristický list, jenž nebude pěstovati humor všední, ano řekněme to jen – sprostý“ (Sládek 10. 10. 1880: 448). Pokorný, dříve prohlašující, že se útoky již nenechá vyprovokovat, ovšem znovu odpověděl v *Palečkově Telefonu* č. 42: „Sládek nenapadl tentokráte v *Lumíru* ani jednotlivých spisovatelů, ani knihkupců, ani obecnstva, ani listů politických, ale naše časopisy humoristické. Co se týče tvrzení, že dosavadní české humoristické časopisy pěstují toliko humor všední, ba sprostý, navrhujeme svým nepřátelům, kteří se po Praze chvástají, že nás musejí morálně i hmotně zničit, aby vybrali z posledního ročníku *Palečka* všecku sprostotu a dali ji na váhu“ (Pokorný, 16. 10. 1880: 1). Chtěl, aby přátelé *Palečka* udělali totéž u *Lumíra* a dali ji na váhu druhou.

Sládek podporu *Šotku* stvrdil i svým příspěvkem do něj – humoristickou básní *Hadí balada* – hned v druhém čísle. V kontextu Sládkovy tvorby se jednalo o výjimečný počin, který ve stále napjaté atmosféře nezůstal bez odezvy v *Palečku*. Z básně *Pomsta neuznaného básníka* (Gambrinus, 23. 10. 1880: 343) vystupoval jeho obraz, původně vážného básníka, nyní humoristy, který autor podepsaný jako Gambrinus zesměšnil. S jistotou nevíme, kdo byl skutečným autorem, nicméně v tehdejší literární společnosti panoval názor, že šlo o Elišku Krásnohorskou (Strejček 1915: 120).

15 Cit. dle *Lumír* 10. 10. 1880: 448.

Boje, pomalu spějící ke konci, nenabývaly o nic menší útočnosti než ve svých počátcích. Tentokrát se ovšem útočnost přenesla z abstraktních slov do fyzického kontaktu. Než charakterizujeme již avizovanou potyčku, je potřeba objasnit tzv. boj o Pypina, jenž se neobešel bez přispění *Palečka*.

Výklad o české literatuře v *Historii literatur slovanských* (česky 1880 a 1882) ruského autora A. N. Pypina (s V. D. Spasovičem) se v určitých pasážích nápadně shodoval s *Obrazem novějšího básnictví českého* (Krásnohorská 1877: 66), vydaný o pár let dříve. Sládek (1880: 575–576), jak bylo jeho zvykem, se proti *Historii* v posledním čísle *Lumíru* roku 1880 ostře vymezil a obvinil Krásnohorskou z ovlivňování úsudku ruského spisovatele. Ve stejné době, kdy vyšel Sládkův text, publikovala nezávisle *Umělecká beseda* svou *Výroční zprávu za rok 1880*. Součástí zprávy byla také práce Františka Chalupy, v níž podal přehled o literární činnosti v Čechách za rok 1880. Vyslovil souhlas s Pypinovou publikací, také mnoho osobních, ovšem ne příliš pozitivních hodnocení některých redaktorů *Lumíru*, což opět vyprovokovalo vznětlivé literáty k rázným opatřením.

Hned za Sládkovým (1880: 575–576) kritickým posudkem následovalo *Prohlášení* (30. 12. 1880: 576) dvaceti šesti českých autorů, jímž se vymezili proti Chalupově přehledu, ve znění: „Vzhledem ku přehledu o českém písemnictví, uveřejněnému ve Výroční zprávě Umělecké besedy za rok 1880, prohlašujeme, my, podepsaní čeští spisovatelé, že nepovažujeme literární odbor Umělecké besedy v nynějším jeho složení za zástupce českého spisovatelstva a že jmenovaný přehled jest pouze projevem soudce nekompetentního“.

Mezi osoby, které vyjádřily nesouhlas s prohlášením tím, že ho nesignovaly, patřila Eliška Krásnohorská. Ta svůj postoj jasně demonstrovala v *Palečku* básní *Sládek*. Celkové vyznění bylo Sládkovou karikaturou, v níž porovnávala nesnáze opravdových sládků s těžkostmi, které trápily lumírovského stoupence.

Hned v prvním čísle devátého ročníku v rubrice *Listárna* Pokorný glosoval ono *Prohlášení*: „Umíráček¹⁶ sbírá nedůvěru proti Umělecké besedě? Inu, to už tak bývá: má-li člověk křivou hubu, hněvá se na zrcadlo“ (Pokorný, 1. 1. 1881: 1). Problematickým, až nesrozumitelným se stalo označení „umíráček“. Ani pozdější výklady nepřinesly přesnou shodu jeho významu. Novotný (1929: 191) toto nelichotivé pojmenování přisuzoval k souvislosti s *Pohřebními písněmi*, věnované českým poslancům, jejichž tvůrcem byl Sládek. Proti jeho interpretaci se postavil Borový (1929: 236), který tvrdil, že je neprokázaná konkrétními fakty, a nabídl svou vlastní. Pokorný prý považoval Sládku za jakéhosi bolestína, tušícího blížící se těžkou a krutou chorobu, jež básníka sužovala až do smrti. „Bolestinství

16 Umíráčkem je míněn J. V. Sládek.

toto, ať již domnělé, či skutečné, zdá se mi proto nejspolehlivějším výkladem „umíráčku“ (Borový 1929: 236).

Začátkem roku 1881 došlo k události, jejíž původ můžeme zčásti přisuzovat všem zdánlivě nevinným polemickým diskusím, které vyústily v skutečnou potyčku. Částečně tomu dopomohla souhra náhod. Hlavními protagonisty byli Sládek s Pokorným, nesmiřitelná dvojice, která se střetla v domě Nerudově. Přicházející Pokorný, zahlédnuv lumírovce, zatvářil se poněkud nešťastně, což ve Sládkovi vyvolalo prudké podráždění, vystupňované výpovědí: „Zase ten darebák!“ (Strejček 1905: 124). Pokorného zdvižená hůl směrem k protivníkovi byla okamžitě stržena a zlomena o Sládkovo koleno. Vědom si Sládek přehnané reakce, rozhodl se veřejnosti osvětlit příčiny svého jednání, když shrnul výčet nedávných útoků Pokorného, doufaje v pochopení. Neučinil tak v *Lumíru*, ale prostřednictvím deníků – *Národní listy* a *Pokrok*. Navrhl čestný souboj, Pokorný svou účast v něm však rázně odmítl, a nakonec zavrhl i původní záměr, který zveřejnil v reakci na Sládkovo vyjádření v obou denících, totiž posouzení celé situace soudem.

Touto závěrečnou půtkou skončilo i výraznější zapojení *Palečka* do názorových polemik. Čas od času se na jeho stranách sice ještě objevil komentář narážející na měsíčník *Lumír*, ovšem bez větších reakcí a následků. Nesympatie hlavních redaktorů tak trvaly dále, až do smrti Pokorného v roce 1887.

O utišení sporu o směřování české literatury se značným dílem zasloužil Jan Neruda, když v roce 1881 zhodnotil stav tehdejšího písemnictví a přiznal význam oběma směrům – národnímu i kosmopolitnímu.

3.9 Žánry a tematické okruhy

V následující podkapitole, opírající se o materiálový průzkum časopisu *Paleček*, představíme rámcový přehled žánrů a tematických okruhů, jež se v průběhu patnáctiletého působení listu vyskytovaly nejčastěji. Vzhledem k tomu, že žánry a témata, popřípadě náměty, lze popsat odděleně jen stěží kvůli úzké vzájemné provázanosti, rozhodli jsme se podat souhrnnou charakteristiku.

Žánrové spektrum týdeníku bylo velmi pestré a široké. Dominantními byly z pochopitelných důvodů žánry typické pro humoristickou tvorbu, jako jsou humoresky, povídky, anekdoty, parodie, drobné žerty a vtipy, satiry, humoristické verše lyrické i epické, epigramy, aforismy nebo komické výstupy. Z uvedeného výčtu vyplývá, že list byl orientován především beletristicky, avšak nevyhýbal se ani publikování článků, které svým odbornějším rázem nápadně vystupovaly z běžné koncepce humoristického časopisu. V 5. ročníku roku

1877 byla otištěna stat' J. Holečka *Klasobraní na poli české pouliční poezie*, dále ve 14. ročníku roku 1886 *Máchovy satirické náběhy* z pera J. Arbesa. Celé číslo 18 bylo věnováno památce K. H. Máchy, od jehož smrti a vydání *Máje* uběhlo přesně padesát let. V následujícím ročníku vyšlo několik studií Č. Zírta pod názvem *Staročeský humor*. Všechny uvedené studie spojovalo totožné téma – humor. Z obtížně uchopitelných žánrů se v *Palečku* objevovaly veršované průvody k obrázkovým cyklům – viz např. *Hoj, dnes je živo* (Ferd. Tomek 15. 11. 1879: 364–365), jež do humoristického žánru vnesl A. V. Nevšimal.

Souhrnně lze říci, že žánry byly zasazeny do několika lokalit, v průběhu vydávání *Palečka* se víceméně neobměňovaly a v každém čísle se pravidelně opakovaly. Můžeme je rozdělit do dvou základních skupin, a to na místa, v nichž se scházeli příslušníci vyšších společenských kruhů a postavení, a na místa, ve kterých se přirozeně vyskytoval prostý lid. Jedná se totiž o prostory, jež jsou spjaté s fungováním v každodenním životě. Do první vymezené skupiny patří prostředí redut, plesů a maškarních bálů, různých honosných společenských setkání, divadel či jiných kulturních institucí, promenády, salony, okázalé domy významných osob, ateliéry umělců různého zaměření (malířů či fotografů) aj. Pro druhou naznačenou kategorii byla charakteristická venkovská i městská prostředí, konkrétně trhy, ulice, veřejná prostranství, hospody či putyky, plovárny, klasické domácnosti, školy, obchody, sady nebo parky.

Prostřednictvím lokací lze snadno odvodit, jak jsme již naznačili, i protagonisty jednotlivých žánrů. K hlavním hrdinům patřili vlivní lidé zastávající důležitou pozici, například úředníci nebo radové a jejich rodiny – nejčastěji arogantní manželka, zoufale toužící skrýt neúprosný běh času a rozmazlená dcera, nejčastěji vyobrazena v situaci námluv, kdy se jí dvořili muži sice nevyhovující jejím představám, avšak splňující požadavky bohatých rodičů, např.:

Dobrá počtářka

Proč si nechceš vzít, Helenko, pana Kačírka? Je přec tak rozumný, rozvážný, přívětivý a – bohatý.

Jak ti to padnouti? Je jednou tak stár jako já. Mně je 20, jemu 40. Až mně bude 50, jemu – br – sto!

(anon., 11. 7. 1884: 217)

Úplný obraz privilegované rodiny dotvářel personál, nejčastěji vypočítavá, lehce úplatná služebná, nucená snášet rozmary obou manželů, jejichž svazek byl jen výjimečně

harmonický. Příspěvky orientované na manželský svazek se vyznačovaly až bulvárním charakterem, jelikož v nich dominoval zažitý stereotyp, manželčina vypočítavost, vzájemná nevěra a skrývání milenců. Ti byli mnohokrát vyzrazeni dětskou prostořekostí.

Ty děti!

„Maminko, copak že se ten důstojník tak upřeně na mě dívá? To přece není ten, kterého jsem tenkrát našla v almaře.“

(anon., 23. 5. 1884: 165)

Bulvární nádech byl znatelný i v případech, které poukazovaly na závist vyzrálých paniček zejména vůči mladým a úspěšnějším dámám. Ty se nevědomky stávaly předmětem pomluv a diskusí podobně smýšlejících přítelkyň na promenádách nebo v salonech.

Výjevy ze společenských setkání nepřímo poukazovaly na morální nedostatky některých zúčastněných, kdy nevhodnými poznámkami¹⁷ s mnohdy implicitním sexuálním podtextem častovali přítomné dámy, netaktním způsobem upozorňovali na nepovedené módní kreace či případná estetická vylepšení žen.

Z reduty

Rybák (k debardeurovi): Smím, drahoušku, vyhodit udici?

Opodál stojící Pierrot: Jen vyhod'! Tady berou, náramně berou!

(anon., 15. 2. 1879: 53)

Ani dámám se při kulturních akcích nevyhýbalo nepřístojné jednání. Hlavně v situacích, kdy se jim nedostávala žádoucí pozornost přítomných bohatých pánů. Tehdy se nebály využít svých ženských „předností“, a zřetelně tak vykrytalizoval pravý úmysl jejich účasti. Vcelku lze obraz ženy v *Palečku* zhodnotit jako velmi nelichotivý. Kromě problematiky jejich vnímání pouze jako sexuálního objektu¹⁸, se též upozorňovalo na ženskou vypočítavost, marnivost nebo promiskuitu.

17 Blíže jsme o nich pojednali v podkapitole *Styl humoru*.

18 O této problematice jsme se již vyjádřili v podkapitole *Výtvarná složka*.

Jak se dělá známost

Lény: Ale, pojd' již, vždyť se nastudíme!

Týny: Jen si pozvedni šaty a počkej, vždyť on se někdo najde s deštníkem.

(anon., 24. 1. 1880: 25)

Příspěvky tematizovaly též rodiny méně vybrané, běžné strasti jejich rodinného života, jako například manželskou nevěru, alkoholismus, karbanictví, nedostatek peněz, upřednostňování veřejných radovánek před časem stráveným s nejbližšími, neposedné děti, provádějící různé lumpárny a kratochvíle, jejichž upřímnost až prostořekost neznala hranic:

Dětská logika

„Jdi Mařenko, umyj se! Ale maminko, já bych si smyla krásu. Ty se taky pořád myješ a jsi čím dál míň hezká!“

(anon., 16. 7. 1881: 228)

Městské prostředí bylo přirozené pro žebráky a místní pobudy, kteří se kvůli svým nečestným prohřeškům často dostávali do křížku s policií, nebo dokonce až k soudnímu tribunálu. Naivní prostomyšlení místních podivínů bylo poměrně často se opakujícím motivem, jelikož bylo snadným zdrojem pro humoristické ztvárnění. Stejně tak i důvtip a spontánní vyjadřování nepříliš bystrých žáků a učňů.

Ze školy

Tylinka počala učit se počtům a dospěla k základům odčítání.

Učitel: Tylinko, vy byste měla krásné jablko.

Tylinka: Pane učiteli, já nejraději renetové.

Učitel: Tedy byste měla renetové jablko a rozpůlila byste je – kolik byste měla půlek?

Tylinka: Dvě!

Učitel: A kolik by vám zbylo, kdybyste jednu půli dala Mařence?

Tylinka (kvapně): Ó, já bych nedala!

(D. Š., 29. 1. 1886: 38)

Podobně inspirativním byl pro přispěvatele i svět obchodníků, bankéřů nebo účetních, jejichž příznačné charakteristiky – např. hamižnost, podvody, prospěchářství, zneužívání postavení a

moci apod. – tvořily jádro sdělení. Je vhodné zmínit, že nepřístojné chování, lidské neřesti či povahové vlastnosti nebyly původci textů jakéhokoliv žánru nikdy explicitně kritizovány. Místy byly pouze zobrazovány, jindy dal však autor textu jasný satirický záměr, a nepřímo tak recipienty upozorňoval a poučoval o slabinách příslušníků veřejného života. Hemelíková (2005: 46) mluví o využití humoru se zastřenou didaxí. Zároveň tak docházelo i k plnění vytčeného úkolu v programové básni E. Züngela (1872: 1) v 1. čísle, jejíž podstata spočívala v navázání na činnost Palečka krále Jiřího z Poděbrad.

Divné výlohy

„Kam bývají as vpočteny peníze, s nimiž úředníci bankovní upláchli?“

Bankéř: „Bezpochyby k běžným výlohám.“

(anon., 15. 11. 1879: 368)

K nejčastěji se opakujícím dvojicím ve společném dialogu patřili také místní doktor a nemocný, farář vyslechnuvší kajícího člověka při zpovědi, sousedé, obyvatelé stejného města diskutující nad obecnými záležitostmi nebo tajní milenci.

V pracích se popis prostředí a postav spíše upozadoval, poněvadž popisnou funkci naplňovala ilustrace, sloužící jako lepší zobrazovací prostředek zejména v textech, které karikovaly jev, který by se jen těžko slovně vylíčil, například nevzhledný rys v obličejí nebo nevkusná módní kreace. Charakteristika postav vcelku kopírovala všeobecně známé předsudky, utvořené na základě reálných zkušeností s danými příslušníky určitého společenství, nebo přirozeně vyplynula z promluv či dialogů postav.

V porovnání s F. J. Rubešem, který byl jediným autorem humoresek v původním *Palečku*, tvořila tyto prozaické útvary v námi sledovaném týdeníku proměňující se široká škála autorů¹⁹. Někteří nadepisovali texty úvodní pasáží, obsahující sloveso (například „vypráví“, „podává“, „napsal“, „sděluje“) a jejich jméno, případně pseudonym. Jiné texty byly na konci signovány pouze iniciálami nebo byly publikovány jako anonymní. Z analýzy vyplynula pozoruhodná a svým způsobem přirozená skutečnost, že k delším propracovanějším příspěvkům se mnohem častěji hlásili jejich tvůrci než k příspěvkům rozsahově menším a do jisté míry kontroverzním, kdy se například satirickým způsobem vyjadřovali o aktuální situaci nebo literárních poměrech.

19 Pro podrobný výčet všech publikujících jmen, včetně jejich pseudonymů a šifer, odkazujeme na Sgallová 2000a: 759–761.

Námětem k sepsání humoristické povídky či novely byly i situace a vzpomínky, které sám autor „zažil“. Všeobecně lze konstatovat, že vyprávění založená na skutečných událostech byla vždy čtenářsky atraktivnější než texty čistě, resp. zjevně smyšlené.

Literáti, kteří přispívali do časopisu *Paleček*, se nebáli ani perzifláže veršů známých českých velikánů. Do žertovné podoby byla přetvořena například Erbenova *Svatební košile*, Hálkovy *Pohádky z naší vesnice*, Nerudovy *Písně kosmické*, Jablonského *Moudrosti otcovské* aj. V sedmém ročníku, v romanci *Don Pišřála*, se objevila také parodie tvorby mladé generace – lumírovců. Perzifláži byla rovněž podrobena i Čelakovského balada *Toman a lesní panna* ze sbírky básní *Ohlas písní českých*.

Toman a lesní panna

Večer před svatým Janem
mluví žena s Tomanem:
„Kam pojedíš, muži milý,
v této pozdní na noc chvíli –
a na vrance sedlané,
co se stalo, Tomane?“ –

„Do Podhájí k mlejnici,
musím semlít pšenici,
víš, že zítra svátek máme,
hosté přijdou, co jim dáme? –
Proto doma nemám stání,
zas mne čekej o svítání.
Dej, ženuško, dej nový,
máš ho snad již hotový,
pytel – jen ne děravý.“ –
[...]
(J. Sepský 16. 7. 1876: 332)

Toman a lesní panna

Večer před svatým Janem
mluví sestra s Tomanem:
„Kam pojedíš, bratře milý,
v této pozdní na noc chvíli
na koníčku sedlaném,
čistě vyšperkovaném?“

„Do Podhájí k myslivci
musím ke své děvčici
z nenadání nemám stání,
zas mě čekej o svítání.
Dej, sestřičko, dej novou
košiličku kmentovou,
kamizolku růžovou.“
[...]
(Čelakovský 1954: 105)

Anekdoty můžeme též označit jako žánrově dominující, jelikož se podílely na obsahu téměř každého čísla týdeníku. Zasažením do cizokrajného prostředí byly zajímavé anekdoty *Cigánské* nebo *Židovské*, které vycházely na pokračování jako jakýsi seriál. V krátkých vyprávěních se tematizovaly různé situace ze života příslušníků těchto etnik, viz např.:

Cigánské anekdoty

Ulicou väčšieho mesta uhorského vykračovali dvaja cigáni. V tom z póza rohu druhej ulice vystúpi krásna, nádherné oblečená dáma, pred ktorú jedon z cigáňov vypluje. „Ale co robíš, Fero, prečo pluješ pred takú paniu, či nenie snad pekná? Pěkná, věru pěkná, odpovedá cigán, ale keď šom ju vidžel a pomýšlel šom si na švoju štarú, nedalo mi to, abych ši nebol odplul.“
(Vrzalovský, 12. 3. 1881: 83)

Nepůvodní látka byla využita také v anekdotách bulharských, slovenských, bosenských, hercegovských, černohorských, srbských, velko- i maloruských a maďarských. Opět nelze přehlédnout jasnou převahu námětů ze slovanských zemí. Slovenské anekdoty byly publikovány v originálním znění, v ostatních se místy objevovala původní, nepřeložená slova, jejichž význam však čtenář snadno odvodil z kontextu. Příjemným oživením byly až exoticky působící anekdoty *perské od Džámiho*.

Kdosi předčítával ve společnosti modlitby. Když přeříkal první sůru Koránu, pravil: Hle, my poslali jsme Vám Noaha. Potom ale, nemoha si na nic více z té sůry vzpomenouti se zamlčel a zůstal stát. Jeden z modlících pravil: Když Noah nejde, pošli nám tedy jiného a propusť nás.
(přel. Rud. Dvořák 27. 5. 1881: 176)

Kromě primárního účelu pobavit, měly tlumočené anekdoty i jistý osvětový význam. Čtenář jejich prostřednictvím mohl nabýt určitou představu, jak to v daném národě funguje či se seznámit s cizími kulturami. Náměty inspirované zahraničními látkami byly jednou z osvědčených praktik časopisů, poněvadž zaručovaly četný ohlas ve čtenářské obci.

Při excerpaci časopisu *Paleček* jsme narazili i na oddíl kratších vypravování, historek, které byly nápadné svým specifickým zaměřením na určitou společenskou skupinu nebo profesi. Zaznamenali jsme historky o popech, farářské, myslivecké, vojenské, sokolské a divadelní. Odběratelům listu, podobně jako u anekdot z cizích zemí, bylo žertovným podáním umožněno získat informace o specifickém světě těchto skupin. *Divadelní historky* nabízely pohled do zákulisí představení – jaké panovaly poměry v divadle, jaké byly vztahy mezi herci. Zobrazována byla například i kočovná divadla nebo nepovedená představení vinou zapomenutého textu, přeřeků či nepředvídatelných situací. Na historky, jež pojednávaly o myslivcích a vojácích v obecné rovině, posléze navázaly texty s konkrétní hlavní postavou – *Příhody, které zažil a vypravuje facír Hubertus Brčál*. V těchto příhodách čteme, jak název napovídá, zachycení různých humorných situací a vypravěčových zážitků z mysliveckého

prostředí. V reakci na ně vznikly *Historiky Tomše Jiskry*, zasloužilého vojáka, který vzpomíná na svá léta ve vojenské službě a bitvy. Autobiografická vyprávění lze vnímat i z hlediska stylizace vzájemné konkurence, jelikož na sebe jednotliví vypravěči ostře reagovali a rýpavě komentovali předešlý publikovaný výjev a předháněli se v poutavosti a síle svých prožitých příhod.

I soubory sentencí a myšlenek byly pojmenovány dle svého původce – *Matěj Polínko, filosof na odpočinku*. Ideje nebyly nijak přehnaně zatížené filozofickými tezemi. Naopak, žertovným způsobem se glosovalo a poukazovalo na jevy a situace z běžného života.

Láska dle našich poetů je nejpopojnější nápoj na světě – divím se, že stát nezakročí proti takému masivnímu opilství!

(anon., 23. 10. 1883: 134)

Z excerptce časopisu vyplynul též hojný výskyt drobných veršů, které se svou povahou hlásily k lidovému rázu. Výběr takto orientované poezie je logický vzhledem k zaměření listu a jeho cílové skupině recipientů. Přítomnost mnohoznačných interpretací složitějších obrazů byla v humoristicky laděném periodiku z očividných důvodů zcela potlačena. Svým charakterem nemohly dostatečně konkurovat atributům příznačným pro lidovou poezii – jako je jednoduchý oktosylab, zpěvný střídavý verš a jasně tematizované jevy – které jsou intelektu širokého čtenářského publika daleko uchopitelnější než latentní význam určitého básnického motivu. Také ztvárnění komplikovaných motivů do žertovné podoby bylo poněkud obtížně proveditelné. Lidové básně byly zpravidla tvořeny jednou až třemi slokami po čtyřech verších a žertovně tematizovaly například přírodní nebo milostné motivy.

Tance života

Když jsme, oba mladí,
měli se tak rádi,
láskou jsme jen plápolali,
kvapíkem jsme všechno hnali.

Když jsme byli svoji
hoj, tu ve stálém boji
domácím jsme harcovali,
valčíky jsme tancovali.

Pozděj' v něžném spolku
tančili jsme polku
nejčastěji „třasáka“
někdy také „strašáka“.

Teď se sotva dětskou
zmůžem na sousedskou,
anebo při flašinetu
na ospalou menuetu...

(E. 12. 1. 1878: 9)

Typickým žánrovým reprezentantem byla již vzhledem k zmíněné zálibě *Palečka* v posměšném popichování satira. V *Palečku* se uplatňovala již od jeho vzniku zejména v rubrice *Z Palečkovo tobolky*; avšak až při redaktorském vedení Pokorného a Krejčíka nabyla většího významu. Začala se věnovat tématům, se kterými se aktuálně potýkala tehdejší populace. Satirické útoky, typicky ve formě epigramů, aforismů nebo krátkých glos, nejčastěji cílily na literární, umělecké a společenské problémy, konkrétně například na poměry v Národním divadle, soužití Čechů a Němců i na nově vydanou literární produkci. S nevybíravými soudy poněkud citlivých záležitostí šlo ruku v ruce i častější aplikování cenzurních zásahů (obligátně označených „zabaveno“), jež vedly až ke konfiskaci některých čísel, která záhy vyšla v upraveném vydání. Již výše jsme naznačili, že takto orientované příspěvky obvykle vycházely anonymně, nicméně se všeobecně tušilo, že autorem většiny z nich je povaha temperamentní s velmi ostrým jazykem a ještě ostřejším perem – Rudolf Pokorný. Našly se ovšem i výjimky, které svým podpisem stvrdil, namátkou např. v 9. ročníku báseň *Nad troskami Národního divadla* nebo epigram *Divadelní úspory*. V něm směle pojmenoval tehdejšího ředitele Národního divadla a jeho neschopnost řízení divadla.

Divadelní úspory

Rány tvoje, neuprosné nebe,
zle na nás letos dopadly:
pan Maýr šetří na jevišti lidmi
a ve hledišti sedadly...
(R. P., 19. 11. 1881: 371)

Ze satirických prací stojí za zmínku i *Vlastenecké šlehy*, formálně epigramy, které upozorňovaly a zesměšňovaly tvorbu, osoby či jevy, které neodpovídaly ideální představě vlastenecky smýšlejících jedinců.

Dramatický spisovatel

Nechápu, stále na něj dorážejí,
že se to každému až hnusí;
vždyť v celku je on dobrý muž,
špatnými jsou jen jeho kusy!
(H. St. Kaizl, 10. 12. 1881: 399)

Vcelku lze konstatovat, že *Paleček* si vytvořil několik námětových jistot, které využíval po celou dobu své existence. Hlavně pod vedením Pokorného je viditelná snaha o zavedení pravidelných tematicky vymezených prací, jež však postupně ze stránek mizely. Co se týče popsaných žánrových dominant, ty se nijak výrazně nevymykaly z tradičních humoristických.

I přes zřejmé úsilí tvůrců působil děj prozaických útvarů velmi chudě, stejně tak i typ humoru, kterého využívaly. Skřivan (1887: 645) za jediné pozitivum próz označil obratný sloh, který však bez podpory smysluplného děje nestačil k vytvoření kvalitního díla. „To můžeme říci, že starý Paleček Rubešův a Filípkův, ač slohem ovšem v dobách tehdejších nebyl roven nynějšímu, měl výborné humoresky a vtipy, kterým se člověk i dnes srdečně zasmáti se musí!“ (Skřivan 1887: 712). Oproti tomu skutečně vtipné práce byly v jeho následovateli vzácné a vyznačovaly se velmi výraznou kvalitativní rozrůzněností. Z celkového pojetí časopisu je cítit až přílišná snaha podřídit se co nejširší čtenářské obci, a tím u ní vyvolat co největší ohlas, což vedlo k vydávání senzacechtivých a nepříliš hodnotných příspěvků.

4. Závěr

Práce se zabývala týdeníkem *Paleček*, který vycházel v letech 1872–1887. Cílem práce bylo podání uceleného přehledu o tomto periodiku – od vzniku přes vývoj až po podobu. Na základě excerpce všech vydaných čísel jsme se pokusili vystihnout nejčastěji se vyskytující žánry a zpracovaná témata. Ty jsme opatřili i konkrétními ukázkami.

V úvodu a první kapitole jsme nastínili předchozí humoristickou tradici, za jejíž vrchol považujeme vznik prvního humoristického časopisu *Paleček* (1841–1847). Na toto novátorské médium navázal na počátku sedmdesátých let námi sledovaný list, kterému je věnována následující kapitola. V ní jsme shrnuli okolnosti a motivaci, které vedly k jeho vzniku, popsali jsme důležité milníky vývoje, jež byly odrazem činnosti odpovědných redaktorů, a druhý oddíl v rámci třetí kapitoly zakončujeme výčtem skutečností vedoucích k jeho zániku. Podrobněji jsme se věnovali pouze dvěma přílohám – *Ozvěně* a *Šotku*, jelikož zbylé nebyly natolik významné. Po obecné charakteristice časopisu jsme se přesunuli k výkladu o jeho příznačných rysech – výtvarné složce a stylu humoru. V analýze *Palečka* jsme také zohlednili jeho roli v literárních sporech, kdy stál na straně zastánců národní orientace literatury.

Pracovali jsme i s dobovými ohlasy, které volaly po humoristickém listu, jež by se oproti dosud vydávaným časopisům vyznačoval „pravým“ humorem a slušnými vtipy. Takovým byl dle hlasitě vyjádřené podpory a příznivému hodnocení *Švanda dudák*. Fungoval pod vedením bývalého redaktora *Palečka* – Ignáta Herrmanna, který se kladením důrazu na literární ráz časopisu chtěl distancovat od již existujících humoristických listů. Na jeho stranách se tak s výraznou převahou objevovaly obsáhlejší prózy oproti kratším humorným příspěvkům. V jeho začátcích byla výrazně potlačena i obrazová část, která však na přelomu století zesílila, jelikož list pocítil potřebu připojit se k zažité formě humoristických časopisů. Od *Palečka* a *Humoristických listů* se lišil i svou apolitičností, díky které se mu vyhýbala cenzurní opatření (Pešat 2008: 824–825). Jelikož byly časopisy *Paleček* i *Švanda dudák* vedeny svého času stejnou osobností, spojovala je snaha o přiblížení cizích děl prostřednictvím překladů čtenářům a podobně orientovaná rubrika pojednávající o aktuálně hraných divadelních představeních.

Třebaže *Paleček* již navždy zůstane ve stínu svého úspěšnějšího předchůdce, vydobyl si v době svého působení pevné místo mezi časopisy s podobným zaměřením a získal své příznivce. Na jeho stranách byly publikovány práce talentů jak z oblasti literární, tak i výtvarné, avšak v mnohých číslech převážila kvantita nad kvalitou příspěvků a nad texty skutečně humornými. Kdyby redakce listu vyslyšela kritické soudy týkající se počínání listu a

více dbala na tvorbu literárně hodnotnější, možná by list působil na literární scéně déle a nezankl by vlivem lépe prosperující konkurence.

Doufáme, že naše práce alespoň nepatrným dílem přispěla k rozšíření povědomí o tomto periodiku a že poslouží jako inspirační zdroj k dalšímu bádání.

5. Seznam použité literatury literatury

5. 1 Prameny

Ozvěna: románová příloha k humoristickému týdeníku Paleček a Pražským hospodářským novinám 1878

Paleček 1 1872–1873.

Paleček 2 1873–1874.

Paleček 3 1874–1875.

Paleček 4 1875–1876.

Paleček 5 1876–1877.

Paleček 6 1878.

Paleček 7 1879.

Paleček 8 1880.

Paleček 9 1881.

Paleček 10 1882.

Paleček 11 1883.

Paleček 12 1884.

Paleček 13 1885.

Paleček 14 1886.

Paleček 15 1887.

Palečkův telefon. Inzertní příloha k humoristickému týdeníku 1878–1881

Šotek 1883–1884

5. 1. 1 Citované příspěvky

[Anon.] (1881): Dětská logika, in *Paleček* 9, č. 29, 16. 7., s. 228.

[Anon.] (1879): Divné výlohy, in *Paleček* 7, č. 46, 15. 11., s. 368.

[Anon.] (1884): Dobrá počtářka, in *Paleček* 12, č. 28, 11. 7., s. 217.

[Anon.] (1880): Jak se dělá známost, in *Paleček* 8, č. 4, 24. 1., s. 25.

[Anon.] (1883): Matěj Polínko, filozof na odpočinku, in *Paleček* 11, č. 42, 23. 10., s. 134.

[Anon.] (1884): Ty děti!, in *Paleček* 12, č. 21, 23. 5., s. 165.

[Anon.] (1874): Z Palečkovo tobolky, in *Paleček* 2, č. 40, 4. 7., s. 320.

[Anon.] (1879): Z reduty, in *Paleček* 7, č. 7, 15. 2., s. 53.

Čelakovský, František Ladislav (1954): Toman a lesní panna, in *Ohlas písní ruských – Ohlas písní českých*, ed. K. Dvořák (Praha: Státní nakladatelství dětské knihy) s. 105.

D. Š. (1886): Ze školy, in *Paleček* 14, č. 5, 29. 1., s. 38.

Dvořák, Rudolf, překl. (1881): Z perských anekdot od Džâmiho, in *Paleček* 9, č. 22, 27. 5., s. 176.

E. [= Züngerl, Emanuel František] (1878): Tance života, in *Paleček* 6, č. 2, 12. 1., s. 9.

J. V. S. [= Sládek, Josef Václav] (1880): Chceme býti napřed..., in *Lumír* 8, č. 14, 20. 5., s. 224.

Kaizl, H. S. (1881): Dramatický spisovatel, in *Paleček* 9, č. 50, 10. 12., s. 399.

Pokorný, Rudolf (1879): Kdo chtěl, viděl..., in *Palečkův telefon. Inzertní příloha k humoristickému týdeníku* 7, č. 12, 22. 3., s. 1.

Pokorný, Rudolf (1880): Listárna, in *Palečkův telefon. Inzertní příloha k humoristickému týdeníku* 8, č. 17, 26. 4., s. 1; nepodepsáno.

Pokorný, Rudolf (1880): Listárna, in *Palečkův telefon. Inzertní příloha k humoristickému týdeníku* 8, č. 42, 16. 10, s. 1; nepodepsáno.

Pokorný, Rudolf (1881): Listárna, in *Palečkův telefon. Inzertní příloha k humoristickému týdeníku* 9, č. 1, 1. 1., s. 1; nepodepsáno.

Pokorný, Rudolf (1879): Lumír, zdá se,... in *Palečkův telefon. Inzertní příloha k humoristickému týdeníku* 7, č. 24, 14. 6., s. 1.

Pokorný, Rudolf (1879): Slovy zveřejněnými v Palečku..., in *Lumír* 7, č. 17, 20. 6., s. 272.

Pokorný, Rudolf (1879): Ubohá Slovač má..., in *Palečkův telefon. Inzertní příloha k humoristickému týdeníku* 7, č. 42, 11. 10., s. 1; nepodepsáno.

Prohlášení (1880), in *Lumír* 8, č. 36, 30. 12., s. 576.

R. P. [= Pokorný, Rudolf] (1879): Adolfu Heydukovi, in *Paleček* 7, č. 15, 12. 4., s. 116.

R. P. [= Pokorný, Rudolf] (1881): Divadelní úspory, in *Paleček* 9, č. 47, 19. 11., s. 371.

S. [= Sládek, Josef Václav] (1879): Kritika a kritikářství, in *Lumír* 7, č. 16, 10. 6., s. 256.

Sepský, J. (1876): Toman a lesní panna, in *Paleček* 4, č. 42, 16. 7., s. 332.

Sládek, Josef Václav (1879): Feuilleton Žlutý pes, in *Lumír* 7, č. 5, 20. 2., s. 79–80; nepodepsáno.

Sládek, Josef Václav (1879): Pan Pokorný prohlásil..., in *Lumír* 7, č. 17, 20. 6., s. 272.

Sládek, Josef Václav (1880): V jednom z pražských listů..., in *Lumír* 8, č. 28, 10. 10., s. 448; nepodepsáno.

Tomek, F. (1879): Hoj, dnes je živo, in *Paleček* 7, č. 46, 15. 11., s. 364–365.

Vrzalovský (1881): Cigánské anekdoty, in *Paleček* 9, č. 11, 12. 3., s. 83.

5. 2 Sekundární literatura

[Anon.] (1880): Literatura a umění, in *Národní listy* 20, č. 1. s. 3.

[Anon.] (1887): O našem časopisectvu, in *Čas* 1, č. 13, s. 201–205.

Arbes, Jakub (1886): Máchovy satirické náběhy, in *Paleček* 14, č. 18, s. 142–143.

Borový, František (1929): Hlasy z obecnstva. Rudolf Pokorný, in *Literární rozhledy* 13, č. 8, s. 235–237.

G. Bs. [= Miškovský, G. Bambas] (1879): P. T. pánům spisovatelům proslovů, in *Paleček* 7, č. 15, s. 120.

Gambrinus [= Krásnohorská, Eliška] (1880): Pomsta neuznaného básníka, in *Paleček* 8, č. 43, s. 343.

H-a (1879): Naše literární časopisy, in *Koleda* 4, příloha k č. 2, s. 10–11.

Havlíček, Karel (1955): *O literatuře* (Praha: Československý spisovatel), 235 stran.

Hemelíková, Blanka (2005): Paleček mezi Dickensem a Saphirem. K tematice prvního českého specializovaného časopisu pro humor, in *Povídka, román a periodický tisk v 19. a 20. století*, ed. M. Jareš, P. Janáček, P. Šámal (Praha: ÚČL AV ČR), s. 42–52.

- Herrmann, Ignát (1917): Malý komentář k všelikému čtení o mně, in *Topičův sborník literární a umělecký* 4, sv. 6, s. 250–256.
- Herrmann, Ignát (1916): Za A. Nevšímalem, in *Zlatá Praha* 33, č. 41, s. 486–487, č. 42, s. 498–499.
- Holeček, Josef (1877): Klasobraní na poli pouliční poezie, in *Paleček* 5, č. 64, s. 509–511.
- Jeden žiznivý [= Krásnohorská, Eliška] (1881): Sládek, in *Paleček* 9, č. 2, s. 10.
- Krásnohorská, Eliška (1877): Obraz novějšího básnictví českého, in *Časopis Musea Království českého* 51, č. 1, s. 66–77, č. 2, s. 299–325.
- Kusáková, Lenka (2005): Komentář, in *Zábavné povídky raného obrození*, ed. L. Kusáková (Praha: NLN), s. 356–376.
- Máchal, Jan (1926): Boje Lumírovců, in *Boje o nové směry v české literatuře* (Praha: Jednota českých filologů), s. 1–26.
- Novák, Arne (1905): F. J. Rubeš a počátky novočeské literatury humoristické, in *Literatura česká devatenáctého století. Dílu třetího část první. Od K. H. Máchy ke K. Havlíčkovi*, red. J. Vlček (Praha: nákladem Jana Laichtera na Král. Vinohradech), s. 212–233.
- Novotný, Miloslav (1929): Listy rozletité z literární kroniky 2, in *Literární rozhledy* 13, č. 6, s. 187–192.
- Pešat, Zdeněk (2008): Švanda dudák, in *Lexikon české literatury 4/I*, red. L. Merhaut (Praha: Academia), s. 824–829.
- Petara Ranko [= Pokorný, Rudolf] (1879): Drobné ukázky z Nemilostných písní, in *Paleček* 7, č. 15, s. 115.
- Pokorný, Rudolf (1879): Listárna, in *Palečkův telefon. Inzertní příloha k humoristickému týdeníku* 7, č. 16, s. 1; nepodepsáno.
- Pokorný, Rudolf (1880): Listárna, in *Palečkův telefon. Inzertní příloha k humoristickému týdeníku* 8, č. 22, s. 1; nepodepsáno.
- Pokorný, Rudolf (1879): Prohlášení, in *Palečkův telefon. Inzertní příloha k humoristickému týdeníku* 6, č. 45, s. 1.
- Pokorný, Rudolf (1879): U červené kočky, in *Paleček* 7, č. 26, 28. 6., s. 207; nepodepsáno.
- Sabina, Karel (1869): Paleček a jeho doba, in *Světobzor* 3, č. 39, s. 318–319.
- Sedlák, Jan V. (1922): Z činnosti Rudolfa Pokorného, in *Listy filologické* 49, s. 135–143, 213–230, 270–288.
- Sgallová, Květa (2000a): Paleček (2), in *Lexikon české literatury 3/II*, red. J. Opelík (Praha: Academia) s. 757–761.

- Sgallová, Květa (2000b): Paleček, in *Lexikon české literatury 3/II*, red. J. Opelík (Praha: Academia), s. 757.
- Skřivan, Pavel (1887): Procházka literaturou humoristickou, in *Vlast'* 3, č. 7, s. 498–499, č. 8, s. 572–574, č. 9, s. 644–645, č. 10, s. 711–713, č. 11, s. 787–788, č. 12, s. 858–860.
- Sládek, Josef Václav (1880): V Petrohradě vyšlo..., in *Lumír* 8, č. 36, s. 575–576.
- Strejček, Ferdinand (1915): Literární boje kolem r. 1880, in *Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880* (Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění) s. 81–133.
- Štolba, Josef (1906): Mé styky s Ladislavem Stroupežnickým, in *Z mých pamětí 2* (Praha: Nakladatelské družstvo Máje), s. 204–275.
- Tax, Jaroslav (1959): K vývoji obrozenecké satiry, in *O české satíře*, ed. F. Buriánek (Praha: Státní pedagogické nakladatelství), s. 9–37.
- Thomayer, Josef (1920): V Praze od roku 1871, in *Z pouti životní 3*, (Praha: Nákladem české grafické unie), s. 103–157.
- Vučka, Milan (1963): Vyprávění o Palečkovi, in *Dějiny a současnost* 5, č. 2, s. 13.
- Zíbrt, Čeněk (1887): Staročeský humor, in *Paleček* 15, č. 13, s. 106, č. 15, s. 123, č. 18, s. 150, č. 24, s. 199, č. 25, s. 204.
- Züngel, Emanuel František (1872): Paleček, in *Paleček* 1, č. 1, s. 1.